

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ
НАПН УКРАЇНИ

В.Г. Кремень, О.І. Ляшенко, О.І. Локшина

ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ОСВІТИ КРАЇН ЄВРОПИ: ТРИВАЛІСТЬ І СТРУКТУРА

Науково-аналітична доповідь

Київ – 2020

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 9 від 15.10.2020 р.)*

Рецензенти:

О. В. Бородієнко, доктор педагогічних наук, доцент, член-кореспондент НАПН України, завідувачка лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України;

О. І. Пометун, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України

Кремень В. Г.

К79 Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура : наук.-аналіт. доп. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки НАПН України ; В. Г. Кремень, О. І. Ляшенко, О. І. Локшина ; [за участю А. П. Джурило, О. М. Шпарик (пер. з англ. додатків)]. – Київ : Пед. думка, 2020. – 56 с. : рис., табл.

<https://doi.org/10.32405/978-966-644-555-4-2020-49>

ISBN 978-966-644-555-4

У науково-аналітичній доповіді здійснено порівняльний аналіз структури національної системи загальної середньої освіти України та освітніх систем 38 країн Європи. Проаналізовано тривалість навчання і структуру навчального року в Україні та країнах Європи, зроблено висновки щодо відповідності навчального часу і канікул у закладах загальної середньої освіти. На підставі основних тенденцій розвитку освіти в європейському освітньому просторі сформульовано пропозиції щодо удосконалення організації освітнього процесу в українських школах відповідно до трансформаційних процесів, що нині відбуваються в загальній середній освіті України. Науково-аналітичну доповідь доповнено відомостями про структуру освітніх систем загальної середньої освіти та організацію освітнього процесу в закладах середньої освіти країн Європи.

УДК 373.3/.5.044/.045.013.74(4+477)(048.83)

© Національна академія педагогічних наук України, 2020

© Інститут педагогіки НАПН України, 2020

© Кремень В.Г., Ляшенко О.І., Локшина О.І., 2020

© Педагогічна думка, 2020

ISBN 978-966-644-555-4

ЗМІСТ

Вступ.	4
I. Орієнтири ЄС, які окреслюють розвиток загальної середньої освіти	5
II. Тривалість і структура повної загальної середньої освіти в Україні та країнах Європи	7
III. Структура навчального року в Україні та країнах Європи	15
Загальні висновки.	19
Додаток А. Структура систем освіти країн Європи	22
Додаток Б. Структура навчального року в країнах Європи	43

ВСТУП

Україна як європейська держава поділяє спільну історію і спільні цінності з країнами-членами Європейського Союзу (далі — ЄС), що відкриває їй нові можливості у своїй європейській ідентичності. Європейський вибір України підтверджують Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014)¹, а також численні угоди, заяви і політичні кроки, які характеризують вектор розвитку нашої держави.

Важливою складовою європейської інтеграції України є входження національної системи освіти до європейського освітнього простору. Актуальним у цьому розумінні є порівняльний аналіз розвитку національної системи загальної середньої освіти України в контексті змін в освіті країн Європи, зокрема членів ЄС, осмислення сутності реформ та інновацій, які упроваджуються нині в європейському освітньому просторі.

У цьому огляді структура повної загальної середньої освіти розглядається відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО) ЮНЕСКО (2011 р.), яка охоплює три рівні: МСКО 1 — початкова освіта, МСКО 2 — базова середня освіта, МСКО 3 — профільна середня освіта². За необхідності розглядається також МСКО 0 — дошкільна освіта, МСКО 4 — післясередня невища освіта.

Аналізом охоплено національну систему загальної середньої освіти України та освітні системи 38 країн, що входять до програми Європейського Союзу Erasmus+ (27 країн — членів ЄС, Албанія, Боснія та Герцеговина, Велика Британія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Північна Македонія, Сербія, Туреччина, Чорногорія, Швейцарія). Структури систем освіти європейських країн схематично подано у *Додатку А*.

1 Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2019, October 28) [Official site of Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy]. Retrieved from <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/pro-ugodu-pro-asociaciyu-ukrayina-yes> [in Ukrainian].

2 The International Standard Classification of Education (ISCED 2011). Retrieved from <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf> [in English].

I. ОРІЄНТИРИ ЄС, ЯКІ ОКРЕСЛЮЮТЬ РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В умовах розбудови суспільства знань ЄС реалізує Стратегію «Європа 2020» (2009 р.), що проголошує пріоритет розумного, сталого та всеосяжного зростання з метою підвищення конкурентоспроможності й продуктивності країн Європи і підтримки стійкої соціальної ринкової економіки³.

Освіта розглядається як ефективний інструмент розвитку знанневої економіки та соціальної злагоди. Стратегічна програма європейського співробітництва в освіті «Освіта і навчання 2020» спрямовує держави — члени ЄС на розбудову національних систем освіти високої якості для всіх верств населення впродовж життя. Програма окреслює такі **стратегічні цілі**:

- *перетворити освіту впродовж життя та мобільність на реальність;*
- *підвищити якість та продуктивність освіти і навчання;*
- *сприяти рівності можливостей, соціальній згуртованості й активному громадянству;*
- *підвищити творчість та інновації, включно з підприємливістю, на всіх рівнях освіти і навчання.*

Програма визначає такі **орієнтири для досягнення цілей** національними системами освіти до 2020 р.:

- *щонайменше 95 % дітей повинні бути охоплені ранньою та дошкільною освітою;*
- *менше 15 % 15-річних, які демонструють низькі результати з читання, математики та природознавства (science);*
- *відсоток молоді, яка зарано кидає навчання у віці 18—24 років, має бути нижче 10 %;*
- *принаймні 40 % населення у віці 30—34 років повинні мати закінчену вищу освіту;*
- *принаймні 15 % дорослого населення повинні навчатися;*
- *щонайменше 20 % випускників вищої освіти та 6 % 18—34-річних осіб із початковою професійною кваліфікацією повинні провести певний час, навчаючись за кордоном;*

3 European Commission/EACEA/Eurydice, 2010. Europe 2020: European strategy for smart, sustainable and inclusive growth (2010, March 03). [Official site of European Commission]. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> [in English].

-
- *частка випускників закладів освіти у віці 20—34 років зі здобуттям принаймні середньої освіти повинна становити не менше 82 %*⁴.

У травні 2015 р. в Інчхоні (Республіка Корея) Всесвітній освітній форум представників 160 держав прийняв Декларацію «Освіта 2030. На шляху до всеохоплюючої та справедливої якісної освіти та навчання упродовж життя для всіх»⁵, якою позначив подальші кроки розбудови світового освітнього простору і розвитку національних освітніх систем відповідно до Цілі сталого розвитку 4 «Забезпечення всеосяжної та справедливої якості освіти та сприяння можливостям навчання упродовж усього життя».

Як підкреслюється у повідомленні Комісії Європейському парламенту «Розвиток школи та відмінне викладання для успішного початку життя» (2017), «якісна освіта для всіх сприятиме досягненню ЄС запланованих економічних та соціальних цілей. Якісна освіта є основою інклюзивних і стійких суспільств. Це початок успішної професійної кар'єри та найкращий захист від безробіття й бідності. Освіта сприяє особистому розвитку і закладає основу для активного громадянства. Якісна освіта сприяє дослідницькій діяльності, інноваціям та конкурентоспроможності»⁶.

Пріоритетами політики на рівні середньої освіти країн ЄС визначено такі.

- Усі учні повинні набути ключових компетентностей для навчання упродовж життя. Це може бути реалізоване шляхом переструктурування освітніх програм і методів оцінювання, перепідготовки вчителів, поліпшення забезпечення навчальними засобами і ресурсами.

4 Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training (2009, May 28). Official Journal of the European Union, IV. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XG0528(01)&from=EN) [in English].

5 UNESCO, UNICEF, the World Bank, UNFPA, UNDP, UN Women and UNHCR, 2015. Education 2030 (Incheon Declaration). Retrieved from http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED_new/pdf/FFA-ENG-27Oct15.pdf [in English].

6 European Commission/EACEA/Eurydice, 2017. Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European economic and Social Committee and the Committee of the Regions. School development and excellent teaching for a great start in life (2017, May, 30). [Official site of European Commission]. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0248&from=EN> [in English].

-
- Кожен учень має отримати користь від здобуття ранньої та дошкільної освіти, яка повинна стати більш доступною.
 - Підтримка учнів зі спеціальними потребами, включно з мігрантами, має бути покращена, зменшено відсоток молоді, яка зарано залишає навчання в школі.
 - Потрібно забезпечити вищий рівень підтримки (професійного розвитку, спростити мобільність) шкільним учителям, керівникам шкіл та викладачам, які готують вчителів.
 - Потрібно продовжувати розбудовувати систему забезпечення якості для створення більш ефективного й результативного управління шкільною освітою⁷.

Принагідно зауважимо, що Інчхонською декларацією «Освіта 2030» серед іншого визначено таке: *«ми забезпечимо надання 12 років безкоштовної, фінансованої державою, справедливої і якісної початкової та середньої освіти, з яких принаймні дев'ять років є обов'язковими, що приведе до відповідних результатів навчання. Ми також заохочуємо надання щонайменше одного року безкоштовної та обов'язкової якісної дошкільної освіти, щоб усі діти мали доступ до якісного раннього дитинства, догляду та освіти. Ми також зобов'язуємося завдяки своїм цілеспрямованим і послідовним діям надавати необхідні можливості для освіти та професійного навчання значній кількості дітей і підлітків, які не відвідують школу, щоб усі діти були в школі та навчалися»*⁸.

II. ТРИВАЛІСТЬ І СТРУКТУРА ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Тривалість шкільної освіти безпосередньо пов'язується з економічним і соціальним розвитком країни. Так, її вплив на суспільство загалом і кожного громадянина зокрема розглядається у двох аспектах — під кутом зору так званого монетарного (ринкового) та соціального впливів. Монетарний вплив охоплює окремих індивідуумів та економіки країн загалом. На прикладі європейських держав дослідники встановили, що кожен додатковий рік навчання асоціюється з більше ніж 8 % збільшення рівня заробітної плати у вже дорослого населення (позитивний вплив на окремого індивідуума). Що ж до позитивного монетарного впливу

7 About school policy (https://ec.europa.eu/education/policies/school/about-school-policy_en)

8 Education 2030. Incheon Declaration and Framework for Action (http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED_new/pdf/FFAENG-27Oct15.pdf)

ня підвищує макроекономічну продуктивність безпосередньо на 6,2 % у країнах ЄС та на додаткові 3,1 % у перспективі завдяки внеску в прискорення технологічного прогресу. Позиція ЄС щодо стратегічної важливості освіти у XXI ст. формує загальну тенденцію подальшого подовження тривалості навчання у школі країн Європи в межах як обов'язкової, так і повної загальної середньої освіти⁹.

В Україні згідно з Конституцією України та чинним освітнім законодавством повна загальна середня освіта є обов'язковою¹⁰. Навчання в початковій школі (рівень МСКО 1) починається у віці дитини шість (сім) років. За законами України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) тривалість повної загальної середньої освіти становить 12 років, випускний вік учнів — 18 років. Однак на сьогодні і до 2030 року її тривалість фактично дорівнює 11 років (випускний вік учнів — 17 років), оскільки перехід на 12-річну загальну середню освіту відбувається поетапно:

- для початкової освіти (чотири роки навчання) перехід розпочався 1 вересня 2018 р.;
- для базової середньої освіти (п'ять років навчання) розпочнеться 1 вересня 2022 р.;
- для профільної середньої освіти (три роки навчання) розпочнеться 1 вересня 2027 р.¹¹

Водночас у чинному освітньому законодавстві визначено як обов'язкову дошкільну освіту дітей п'ятирічного віку¹², що не підкріплено відповідним формулюванням у Конституції України, що обов'язковою освітою визначає лише повну загальну середню освіту.

Структура повної загальної середньої освіти в освітніх системах європейських країн доволі строката і залежить від традицій та освітньої політики, зокрема у питанні обов'язковості її здобуття. У більшості країн Європи по-

9 Локшина О.І. Реформи з подовження тривалості шкільної освіти в країнах ЄС: з досвіду імплементації / Олена Ігорівна Локшина // Український педагогічний журнал. – 2017, № 3. – С. 43-53. – Режим доступу: (<http://uej.undip.org.ua/upload/iblock/346/346b8275271f80fd9803907e998844cd.pdf>)

10 Конституція України, ст. 53 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>); Закон України «Про освіту», ст. 12 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>); Закон України «Про повну загальну середню освіту», ст. 2 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>).

11 Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про повну загальну середню освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>).

12 Закон України «Про освіту», ст. 11 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>); Закон України «Про дошкільну освіту», ст. 3 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>).

чаткова освіта триває 4 або 6 років (10 і 17 країн, відповідно); у 7 країнах вона триває 5 років, у 6 країнах — 7 або 8 років. Базова середня освіта переважно триває 3 або 4 роки (23 і 12 країн, відповідно), у 4 країнах — 5 або 6 років. Профільну середню освіту здобувають за 3 роки в 17 країнах, за 4 роки — у 19 країнах, в одній країні (Литва) вона дворічна (за тривалості базової середньої освіти 6 років), у 3 країнах — п'ятирічна.

В Україні, як відомо, структура повної загальної середньої освіти в 11-річній школі нині така: початкова освіта (1—4-й класи) — 4 роки, базова середня освіта (5—9-й класи) — 5 років, профільна середня освіта (10—11-й класи) — 2 роки; з 2027 року профільна середня освіта продовжується на 1 рік і стає трирічною із запровадженням академічного і професійного спрямування.

Загальна середня освіта **у країнах, що входили до складу СРСР у європейській його частині**, після здобуття ними незалежності розвивалася за різними сценаріями залежно від політичної ситуації, культурних традицій і спрямувань освітньої політики.

Країни Балтійського регіону (**Естонія, Латвія, Литва**), які вступили до ЄС, трансформували свої національні системи загальної середньої освіти відповідно до вимог європейського освітнього простору, змінивши структуру і подовживши термін здобуття повної загальної середньої освіти до 12 років. Наразі **в Естонії** ця освіта двоступенева — базова освіта (1—9-й класи), що охоплює початкову (рівень МСКО 1) і базову середню освіту (рівень МСКО 2), і повна середня освіта (10—12-й класи), яка має академічне (рівень МСКО 3) і професійне спрямування (рівні МСКО 3 і 4), що здобувається в закладах професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти. **У Латвії** повна загальна середня освіта має «класичне» для ЄС структурування: початкова освіта (1—6-й класи), базова середня (7—9-й класи), профільна середня освіта (10—12-й класи). **У Литві** повна загальна середня освіта також триває 12 років, але має своєрідну структуру: початкова освіта (1—4-й класи), базова середня (5—10-й класи), профільна середня освіта (11—12-й класи). В усіх трьох цих державах *здобувачі повної загальної середньої освіти завершують навчання в 19 років.*

Після набуття статусу незалежних держав національні системи загальної середньої освіти **Вірменії, Грузії та Молдови** також запровадили 12-річний термін здобуття повної загальної середньої освіти. У **Вірменії** і **Молдові** структура загальної середньої освіти практично не змінилася, лише подовжилася на один рік профільна освіта (старша школа): початкова освіта — 4 роки, базова середня освіта — 5, профільна середня освіта — 3 роки. **У Грузії** національна система загальної середньої освіти дещо інша: початкова освіта — 6 років, базова середня — 3, профільна середня — 3 роки.

На європейській частині пострадянського освітнього простору *залишилися тільки три держави, крім України, де повна загальна середня освіта триває 11 років*. Це **Азербайджан, Білорусь та Росія**. Жодна з них не декларує намірів інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору, обмежуючись освітнім простором країн СНД.

До того ж, слід зазначити, що в Україні (як і в Білорусі) у перші роки XXI ст. був започаткований перехід до нового змісту навчання і 12-річної повної загальної середньої освіти, який тривав майже 9 років. Але в 2010 р. волонтаристськи був зупинений і освіта повернулася до 11-річного навчання. Подібне дещо раніше відбулося і в Білорусі.

В освітніх системах європейських країн тривалість повної загальної середньої освіти, що дає право вступу до університетів, становить не менше 12 років, зокрема в 19 країнах — 12 років, у 17 країнах — 13; у 2 країнах — 14 років. В усіх країнах вік завершення здобувачами освіти становить 18 і більше років (таблиця 1)¹³.

Варто зазначити, що в більшості країн Європи, на відміну від України, повна загальна середня освіта не є законодавчо обов'язковою. Обов'язкова освіта охоплює в них як мінімум початкову та базову середню (рівні МСКО 1 та 2) і в більшості країн продовжується ще 1—2 роки в старшій школі; у 4 країнах (і їх коло з кожним роком розширюється) до обов'язкової належить також профільна середня освіта у старшій школі в різних її формах (рівень МСКО 3), тобто повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Таблиця 1

Тривалість повної загальної середньої освіти в Україні та країнах Європи

Країна	Тривалість / вік учнів
Україна	11 (6—17)
Австрія	12 (6—18)
Албанія	12 (6—18)
Бельгія	12 (6—18)
Болгарія	12 (7—19)
Боснія і Герцеговина	13 (6—19)

13 European Commission/Eurydice, 2019. The organization of the academic year in Europe 2019-20. [Official site of Eurydice. European Commission]. Retrieved from https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-academic-year-europe-%E2%80%93-201920_en [in English].

Велика Британія (Англія, Вельс, Шотландія)	13 (5—18)
Північна Ірландія	14 (4—18)
Греція	12 (6—18)
Данія	13 (6—19)
Естонія	12 (7—19)
Ірландія	13 (6—19)
Ісландія	13 (6—19)
Іспанія	12 (6—18)
Італія	13 (6—19)
Кіпр	12,5/13,5 (5,5—18/19)
Латвія	12 (7—19)
Литва	12 (7—19)
Ліхтенштейн	14 (6—20)
Люксембург	13 (6—19)
Мальта	13 (5—18)
Нідерланди	12 (6—18)
Німеччина	12/13 (6—18/19)
Норвегія	13 (6—19)
Північна Македонія	13,5 (6— 19,5)
Польща	12 (7—19)
Португалія	12 (6—18)
Румунія	13 (6—19)
Сербія	12 (6,5— 18,5)
Словацьчина	13 (6—19)
Словенія	13/14 (6—19/20)
Туреччина	12 (5,5— 17,5)
Угорщина	13 (6—19)
Фінляндія	12 (7—19)
Франція	12 (6—18)
Хорватія	12 (7—19)
Чеська Республіка	13 (6—19)
Чорногорія	13 (6—19)
Швейцарія	13 (6—19)
Швеція	12 (7—19)

Таблиця 2

Тривалість обов'язкової освіти в Україні та країнах Європи

	Обов'язкова освіта											
	Вік початку					Вік закінчення						Три- валість, років
	3	4	5	6	7	14	15	16	17	18	19	
Україна (станом на 2020 р.)			5	6					17			11
Україна з 2030 р.				6						18		12
Австрія			5				15					10
Албанія				6			15					9
Бельгія				6						18		12
Болгарія			5					16				11
Боснія та Герцеговина				6			15					9
Велика Британія — Англія			5					16				11
Велика Британія — Вельс			5					16				11
Велика Британія — Північна Ірландія		4						16				12
Велика Британія — Шотландія			5					16				11
Греція		4					15					11
Данія				6				16				10
Естонія					7			16				9
Ірландія				6				16				10
Ісландія				6				16				10

Іспанія			6		16			10
Італія			6		16			10
Кіпр	4р.8м				15			10
Латвія		5			16			11
Литва			6		16			10
Ліхтенштейн			6		15			9
Люксембург	4				16			12
Македонія		5р.7м				17	19р.6м	11-13
Мальта		5			16			11
Нідерланди		5			16			11
Німеччина (5 земель)			6				19	13
Німеччина (11 земель)			6			18		12
Норвегія			6		16			10
Польща			6		15			9
Португалія			6				18	12
Румунія			6			17		11
Сербія		5р.6м		14р.6м				9
Словаччина			6		16			10
Словенія			6		15			9
Туреччина		5р.9м				17р.6м		12
Угорщина	3				16			13
Фінляндія			6		16			10
Франція	3				16			13
Хорватія			7		15			8
Чехія		5			15			10
Чорногорія			6		15			9
Швеція			6		16			10
Швейцарія	4				15			11

Загалом у країнах Європи понад 95 % здобувачів обов'язкової базової середньої освіти продовжують навчання за академічними чи професійними освітніми програмами у старшій школі попри її необов'язковість. У 16 країнах Європи обов'язковою також є дошкільна освіта (рівень МСКО 0) різної тривалості (табл. 2).

Нині у країнах Європи близько 50 % здобувачів повної загальної середньої освіти опановують загальноосвітні академічні програми, решта здобувають освіту за програмами набуття професії. Частка здобувачів освіти, що навчаються за загальноосвітніми/академічними програмами, у більшості країн становить 30—70 %; найнижчий цей показник у Чехії, Фінляндії та Словенії (25—30 %), найвищий — в Угорщині (77 %) та Ірландії (89 %).

В Україні більшість учнів (64,8 %) після здобуття базової середньої освіти (9 класів) продовжують навчання в старшій школі (10—11-й класи), закладах професійної (професійно-технічної) освіти (14,7 %) або професійних коледжах і технікумах (19,6 %) ¹⁴. У 2019 р. лише один відсоток випускників 9-го класу не продовжили навчання. Водночас викликає занепокоєння стійка тенденція щорічного зниження кількості випускників 9-го класу, що йдуть здобувати професію: за останні чотири роки частка таких учнів впала від 38,7 до 34,3 %, тобто на 4,4 %.

Висновки. Порівняльний аналіз наведених показників освіти засвідчує, що *тривалість здобуття повної загальної середньої освіти в Україні нині є найменшою в Європі* і лише запровадження 12-річної загальної середньої освіти фактично дасть змогу досягнути найнижчого показника європейських країн. Збереження нинішньої 11-річної школи не дасть можливості випускникам українських шкіл конкурувати з їхніми ровесниками з європейських країн і натомість українській освіті органічно увійти в європейський і світовий освітній простір. У цьому плані показовим є приклад Туреччини, яка при анонсуванні наміру вступу до ЄС була змушена змінити освітнє законодавство, збільшивши тривалість здобуття повної загальної середньої освіти до 12 років.

Водночас, *згідно з Конституцією України повна загальна середня освіта є обов'язковою*, що відповідає кращим європейським зразкам, але створює для держави певні труднощі як у фінансовому, так і в соціальному вимірі.

На нашу думку, цю конституційну норму обов'язковості освіти було б доцільно трактувати як таку, що *державою створює можливості для здобуття повної загальної середньої освіти впродовж життя, але не вимагає обов'язкового її набуття до 18 років*. Адже частина випускників 9-го класу має наміри здобути професію, а не загальну середню освіту, і піти працювати. Такий підхід розвантажить профільну старшу школу від учнів, які на теперішньому етапі не спроможні чи не планують опанувати відповідну освітню програму і скоротить бюджетні витрати на профільну середню освіту. Водночас ці випускники 9-го класу можуть здобути професію в закладах професійної (професійно-технічної) освіти за освітніми програмами професійного спрямування без здобуття повної загальної середньої освіти та поповнити лави працюючих у різних сферах економіки.

Крім того, на нашу думку, *слід ліквідувати дисбаланс між тими, хто здобуває вищу освіту, і тими, хто здобуває фах на відповідних (четвертому і п'ятому) рівнях освіти і йде працювати*. Для цього варто

14 За даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

сприяти зростанню частки випускників 9-х класів, які здобуватимуть професійну (професійно-технічну) і фахову передвищу освіту на основі базової середньої освіти після 9-го класу в професійних ліцеях, коледжах, технікумах та інших закладах освіти.

III. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО РОКУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Незважаючи на певні відмінності в організації освітнього процесу, країни Європи демонструють багато спільних рис щодо структури навчального року¹⁵.

У більшості європейських країн навчальний рік починається на початку вересня; у 18 європейських країнах (регіонах) навчальний рік починається, як і в Україні, 1 вересня. У 10 країнах, як правило, Північної Європи, він починається у серпні: раніше за всіх — у Данії і Фінляндії. У Німеччині школи в різних землях фактично починають навчання між 5 серпня й 11 вересня, хоч офіційна дата початку навчального року 1 серпня. В окремих країнах, здебільшого Південної Європи, дата початку навчання зазвичай припадає на середину вересня (Албанія, Греція, Італія, Португалія, Іспанія); на Мальті діти йдуть до школи наприкінці вересня. В Австрії, Німеччині, Іспанії, Італії, Нідерландах та Швейцарії початок та кінець навчального року значною мірою залежать від регіонів. Детальнішу інформацію про структуру навчального року європейських країн наведено в *Додатку Б*.

У початковій школі країн Європи діапазон значень рекомендованого річного мінімального навчального часу за умовний навчальний рік перебуває в межах від 469 стандартних (астрономічних) годин на рік у Болгарії до 1051 годин у Данії¹⁶. У чотирьох країнах (Данія, Ірландія, Люксембург, Нідерланди) рекомендований мінімальний навчальний час за умовний навчальний рік перевищує 900 стандартних (астрономічних) годин, у семи

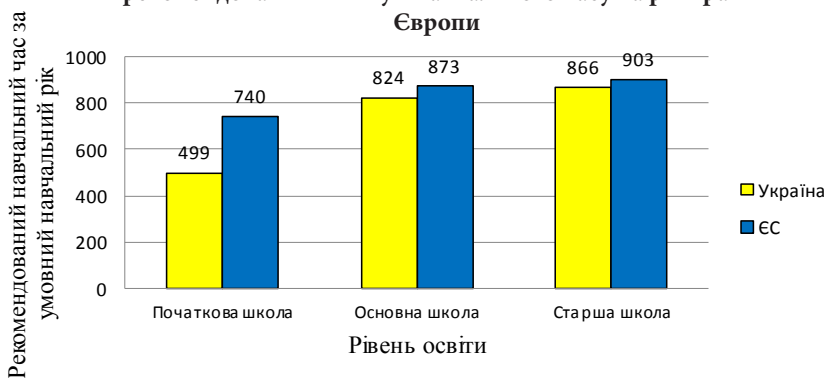
15 European Commission/Eurydice, 2019. The organization of the academic year in Europe 2019-20. [Official site of Eurydice. European Commission]. Retrieved from https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-academic-year-europe-%E2%80%93-201920_en [in English].

16 У порівнянні враховувалися різні часові параметри організації навчального процесу в різних країнах світу, наприклад, тривалість уроку (вона може бути від 35 до 50 хв), кількість днів у навчальному році, кількість років навчання на відповідному рівні освіти тощо. З цією метою зроблено перерахунок навчального часу в стандартні (астрономічні) години тривалістю 60 хв, а також застосовано так званий умовний навчальний рік, тривалість якого нівелюється щодо відмінностей кожної країни за кількістю навчальних днів.

країнах (Болгарія, Боснія і Герцеговина, Латвія, Литва, Румунія, Хорватія, Чорногорія) він менше 600 годин. У початковій освіті європейських країн рекомендований мінімальний навчальний час (тобто нижня межа) за умовний навчальний рік у середньому дорівнює 740 стандартних (астрономічних) годин.

В Україні гранично допустиме річне навчальне навантаження на учня початкової школи (тобто верхня межа) становить лише 499 стандартних (астрономічних) годин на рік (діаграма 1). Тобто впродовж навчального року українські школярі навчаються у початковій школі у півтора рази менше, ніж їхні однолітки з Європи, хоча опановують не менший, навіть інколи більший обсяг навчального матеріалу. Звідси виникає проблема перевантаження учнів початкової школи, яка останнім часом дедалі більше турбує педагогічну громадськість і батьків, адже інтенсивність навчальної діяльності дітей, які лише починають адаптуватися до умов шкільного навчання, зависока.

Діаграма 1. Гранично допустиме навчальне навантаження на рік здобувачів загальної середньої освіти України і рекомендований мінімум навчального часу на рік країн Європи

У країнах Європи діапазон значень рекомендованого річного мінімального навчального часу за умовний навчальний рік для базової середньої освіти (МСКО 2) перебуває в межах від 637 стандартних (астрономічних) годин на рік у Хорватії до 1200 стандартних (астрономічних) годин на рік у Данії; в Іспанії, Нідерландах, Великій Британії (освітня система Північної Ірландії) він також перевищує 1000 стандартних (астрономічних) годин на рік. Загалом у європейських країнах рекомендований мінімальний навчальний час за умовний навчальний рік на рівні базової середньої освіти перевищує показник рівня початкової освіти в середньому на 133 стандартні (астрономічні) години і становить 873 години.

В **українських школах** на рівні базової середньої освіти (5—9-й класи) відповідно до чинного державного стандарту гранично допустиме навчальне навантаження на учнів дорівнює 824 стандартні (астрономічні) години за умовний навчальний рік, тобто *на 49 годин менше за середнє значення (873 години) рекомендованого мінімального навчального часу за умовний навчальний рік у країнах ЄС.*

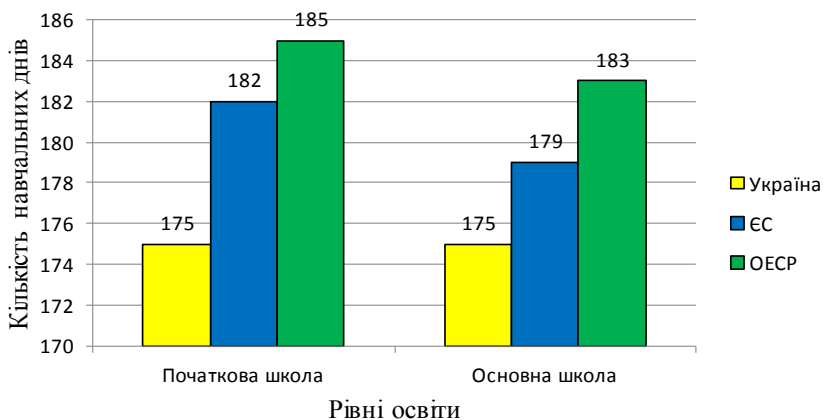
У профільній старшій школі європейських країн для академічних (загальноосвітніх) програм, які надають доступ до наступного рівня вищої освіти, середнє значення рекомендованого мінімуму навчального часу за умовний рік сягає 903 стандартні (астрономічні) години, що на 30 годин більше, ніж на рівні базової середньої освіти¹⁷. В Іспанії, Франції, Великій Британії (освітня система Північної Ірландії) рекомендований мінімум навчального часу становить близько 1000 стандартних (астрономічних) годин і більше; у Північній Македонії він найменший — 774 години. В окремих країнах, наприклад, у Великій Британії (освітні системи Англії і Шотландії) на цьому рівні немає централізованих нормативних показників рекомендованого мінімуму навчального часу.

В Україні цей показник для старшої школи дорівнює 866 стандартних (астрономічних) годин на навчальний рік, тобто менше середнього показника європейських країн на 37 годин і значно поступається системам освіти провідних європейських країн.

У країнах Європи найбільш поширений діапазон кількості навчальних днів у навчальному році перебуває в межах від 170 до 190 днів. *Приблизно в половині освітніх систем тривалість навчального року перебуває в межах 180 днів; у 17 країнах/регіонах кількість навчальних днів коливається від 181 до 190 днів.* Найкоротший навчальний рік у початковій школі Бельгії (фламандська спільнота) — 157,5 дня, найдовше діти навчаються у школах Данії та Італії (до 200 днів). У більшості країн кількість робочих днів у навчальному році в початковій та базовій середній освіті однакова. *У середньому в країнах Європи навчальний рік у початковій школі триває 182 навчальні дні, в основній школі — 179 навчальних днів.* У старшій школі діапазон навчальних днів у навчальному році ширший, оскільки залежить від типу освітньої програми, яку опановують здобувачі освіти, екзаменаційного періоду та інших чинників, що впливають на його тривалість. Цей показник ще вищий у країнах ОЕСР (*діаграма 2*).

17 Дані наведено за 22 освітніми системами країн Європи, в яких на третьому рівні освіти (МСКО 3) хоча б один рік загальноосвітньої підготовки є обов'язковим.

Діаграма 2. Тривалість навчального року в Україні, країнах ЄС і ОЕСР

В Україні навчальний рік триває 175 навчальних днів, тобто ближче до нижньої межі тривалості навчального року в країнах ЄС. Насправді, з урахуванням святкових днів, карантинних заходів (ще до пандемії COVID-19) та інших обставин, що виникають упродовж навчального року, фактично його тривалість ще менша; реальний навчальний рік, як правило, триває менше 170 навчальних (робочих) днів, оскільки традиційно завершується до 1 червня, незалежно від кількості відпрацьованих днів, хоча за законом навчальний рік може закінчуватися до 1 липня. *Варто зауважити, що за кількістю навчальних днів упродовж здобуття повної загальної середньої освіти нинішні українські школярі поступають навіть здобувачам середньої освіти, які навчалися в радянський період у 10-річній школі, оскільки тоді був шестиденний робочий тиждень.* Адже кожного навчального року нинішня 11-річна школа має на 35 навчальних днів меншу тривалість навчального року порівняно з 10-річною радянською школою; за 10 років навчання набігає 350 днів, що еквівалентно двом навчальним рокам по 175 днів. Тобто запровадження 12-річного терміну здобуття повної загальної середньої освіти чинним Законом України «Про освіту» практично поновлює кількість навчальних днів радянської «десятирічки».

У Європі навчальний рік, як правило, закінчується у середині червня; у цей час у більшості країн розпочинаються літні канікули. В європейських країнах час і тривалість канікул упродовж навчального року є різними. Крім літніх канікул у закладах середньої освіти країн Європи є ще чотири канікулярні періоди: осінні свята, різдвяні та новорічні, зимові

карнавальні свята, а також весняні на Великдень. Початок літніх канікул залежить від структури навчального року конкретної країни і триває від 6 тижнів у Нідерландах, окремих землях Німеччини, Великій Британії до 13 тижнів у Албанії, Італії та Португалії.

В Україні літні канікули в початковій школі тривають 13 тижнів, у основній школі 11—13 тижнів залежно від року навчання, що *ближче до максимальних показників тривалості літніх канікул в країнах Європи.*

Висновки. В Україні здобуття повної загальної середньої освіти на всіх її рівнях (початкова, базова середня, профільна середня освіта) за кількістю навчальних годин поступається показникам європейських країн. Тривалість навчального року в Україні ближча до найменших показників кількості навчальних днів серед європейських країн. На всіх рівнях повної загальної середньої освіти спостерігається чітка тенденція: *у вітчизняній системі освіти нормативно визначено менше навчального часу на здобуття відповідного рівня освіти, ніж у країнах Європи,* через що учні необгрунтовано перевантажені. Водночас українські школярі мають одну з найвищих тривалість канікул без належної організації їхнього дозвілля і розвитку. У сукупності це призводить до того, що для засвоєння змісту освітніх програм відповідного рівня повної загальної середньої освіти українським школярам надається менше часу, ніж їхнім одноліткам з європейських країн, хоча за вимогами й обсягом засвоєваних знань і набутих компетентностей українські програми еквівалентні європейським, а в окремих випадках (наприклад, для початкової школи) навіть перевищують їх. У підсумку це позначається на фізичному і психічному здоров'ї дітей, особливо молодших школярів, через невиправдано надмірну інтенсифікацію їхньої навчальної діяльності, що спричиняє перевтому та виснаження.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами порівняльного аналізу тривалості повної загальної середньої освіти в Україні та країнах Європи можна зробити такі висновки.

1. *Запровадження Законом України «Про освіту» (2017 р.) 12-річного терміну здобуття повної загальної середньої освіти є виправданим кроком,* оскільки відповідає основним засадам освітньої політики світового співтовариства, зокрема положенням Інчхонської декларації «Освіта 2030» та відображає об'єктивну закономірність постійного збільшення часу навчання, що явно простежується в історії людства, особливо на сучасному етапі.
2. ЄС визнає стратегічну важливість освіти загалом і загальної середньої освіти зокрема у побудові відкритого демократичного суспільства

і декларує загальну тенденцію європейських країн у подальшому подовженні тривалості навчання у школах у межах як обов'язкової, так і повної загальної середньої освіти. *На сьогодні немає жодної європейської країни з терміном здобуття повної загальної середньої освіти менше 12 років.* Прагнення України до ЄС неодмінно передбачає інтеграцію вітчизняної системи освіти в європейський освітній простір, що вимагає приведення українського законодавства у відповідність до норм європейської освітньої політики, зокрема і в питаннях тривалості здобуття освіти. Адже 12-річний термін здобуття повної загальної середньої освіти відповідає нижній межі її тривалості в європейських країнах.

3. Порівняння річного навчального навантаження українських школярів із рекомендованим мінімумом навчального часу на рік у країнах Європи показує, що у *вітчизняній системі загальної середньої освіти на всіх її рівнях українська школа має менше навчального часу на здобуття освіти, ніж у європейських країнах.* Водночас канікулярний період в українській школі наближається до найвищих показників серед країн Європи. Тривалість реального навчального року через різні чинники часто буває менше нормативно визначених 175 навчальних днів. Як наслідок, *виникає перевантаження учнів, що позначається на їхньому здоров'ї.* Тому слід розглянути можливість реального збільшення навчального року хоча б до середини червня.
4. Згідно з Конституцією України (ст. 53) повна загальна середня освіта є обов'язковою. *Вважаємо, що цю конституційну норму варто трактувати як зобов'язання держави створювати можливості для здобуття повної загальної середньої освіти впродовж життя,* що не вимагає тоді обов'язкового її набуття до 18 років. Таке тлумачення цієї норми послабить фінансову і соціальну напруженість, що нині існує в суспільстві, поліпшить моральний клімат в українській школі, розвантажить профільні ліцеї від частини учнів, які не збираються на цьому етапі життєвого шляху здобувати повну загальну середню освіту, а бажають одержати професію і піти працювати. З часом, коли в них виникне потреба в такій освіті, вони зможуть її безоплатно здобути у формах, передбачених законодавством.
5. *Вважаємо, що для ефективнішого використання ресурсів доцільно ліквідувати дисбаланс між тими, хто здобуває вищу (університетську) освіту, і тими, хто має намір набутти професійний фах на відповідних рівнях освіти і піти працювати.* Нині в Україні більшість випускників старшої школи (близько 80 %) зорієнтовані

на вступ до закладів вищої освіти, що в принципі можна розцінювати як позитивну рису, якби всі вони були готові до продовження навчання в університеті. У цьому питанні доцільніше досягти європейських показників, адже в Європі існує приблизний паритет між тими, хто обирає навчання в університетах, і тими, хто обирає шлях набуття професії. Тому, на нашу думку, варто вжити необхідних заходів, аби переорієнтувати частину здобувачів середньої освіти на професійне навчання і фахову передвищу освіту з подальшим працевлаштуванням у різних галузях економічної діяльності.

Таким чином, порівняльний аналіз структури і показників тривалості загальної середньої освіти в Україні та європейських країнах засвідчив, що в Європі спостерігається стійка тенденція до зростання терміну навчання учнів у школі, подовження тривалості здобуття середньої освіти за освітніми програмами академічного чи професійного спрямування, охоплення освітою всіх дітей у віці до 18 років. Ця об'єктивна закономірність розвитку людства проголошена в Декларації «Освіта 2030», прийнятій міжнародною спільнотою на Всесвітньому освітньому форумі у 2015 р. в Інчхоні (Республіка Корея). *Для успішної інтеграції української освіти до європейського і світового освітнього простору Україна повинна вибудовувати свою освітню політику відповідно до світових тенденцій розвитку освіти і суспільства в цілому.*

Додаток А.

Структура систем освіти країн Європи, 2019/2020

*Джерело: European Commission/EACEA/Eurydice, 2019. *The Structure of the European Education Systems 2019/20: Schematic Diagrams*. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union (авторизований переклад з англ. А.П. Джурило)

Умовні позначки

Рівні та типи освіти / підготовки	
	Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які органи державної освіти не несуть відповідальності)
	Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які відповідають органи державної освіти)
	Початкова освіта
	Єдина структура
	Загальна середня освіта
	Середня професійна освіта
	Середня спеціальна (не вища) освіта
	Вища освіта (денна)

Поділ на рівні ISCED 2011			
	ISCED 0		ISCED 2
	ISCED 1		ISCED 3
	ISCED 4		ISCED 5
	ISCED 6		ISCED 7

Інші позначки	
	Обов'язкова денна форма навчання / підготовки
	Обов'язкова заочна (вечірня) освіта / навчання
	Комбіновані курси в школі і на робочому місці
	Можливий додатковий рік
	Навчатися за кордоном
	Програма припиняється протягом (рік)
	Обов'язковий трудовий стаж + його тривалість (in Роки)

Обов'язковий досвід роботи та його тривалість

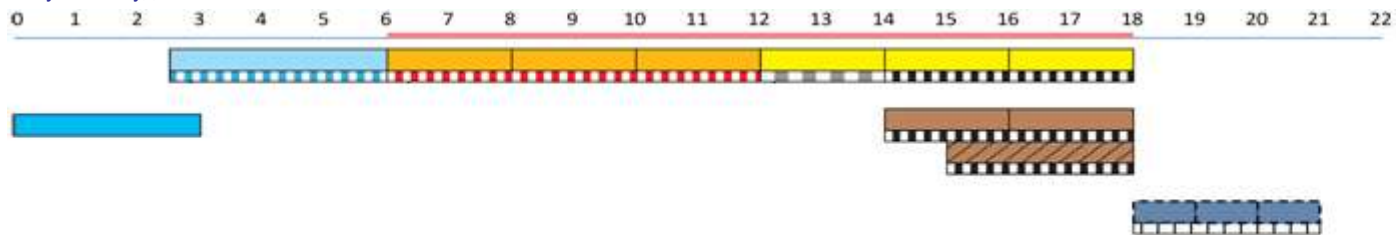
Обов'язковий досвід роботи відображається тоді, коли потрібно перейти на наступний рівень освіти або розпочати певну освітню програму; за наявності, зазначається його мінімальна необхідна тривалість **(-/n/-)**.

Програми освіти припиняються

Коли реформи змінюють освітні програми, одночасно показуються нові та старі програми. Зазначається рік, протягом якого старі програми освіти припиняють свою дію (рік). **→|**

Бельгія – Франкомовна спільнота

Вік учнів / студентів

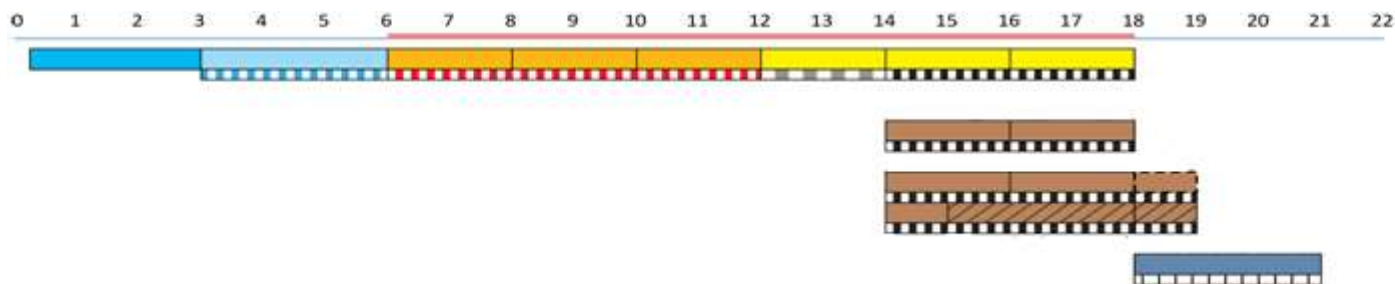

Тривалість програми (в роках)

Бельгія – Німецькомовна спільнота

Вік учнів / студентів

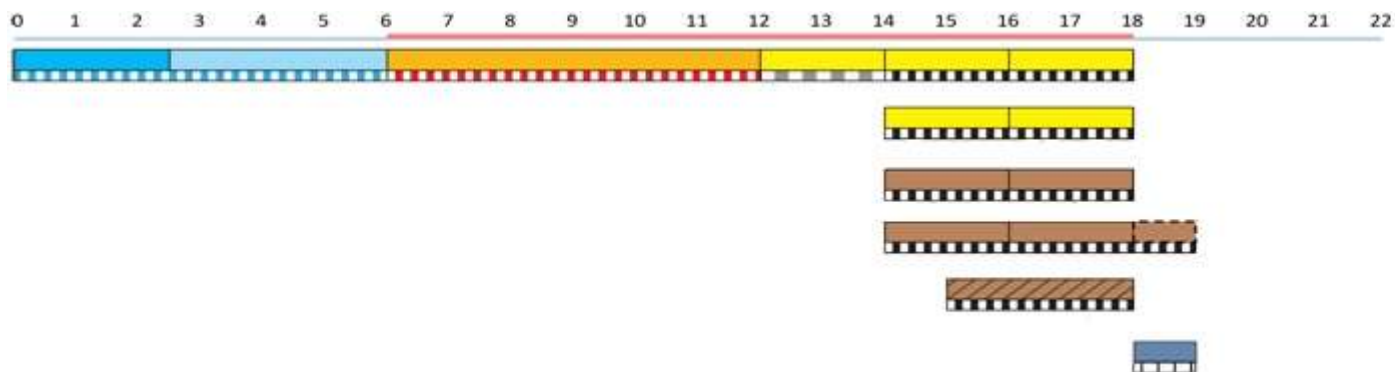

Тривалість програми (в роках)

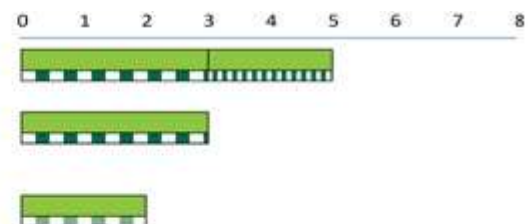

Бельгія – Фламандська спільнота

Вік учнів / студентів

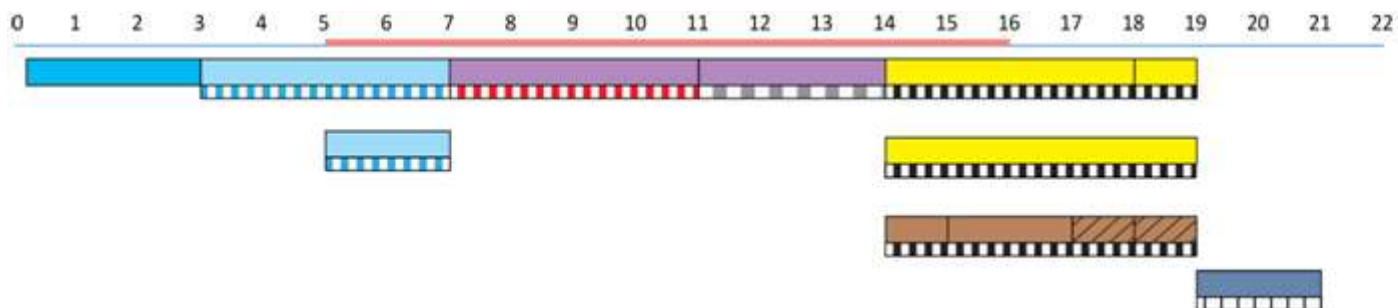

Тривалість програми (в роках)

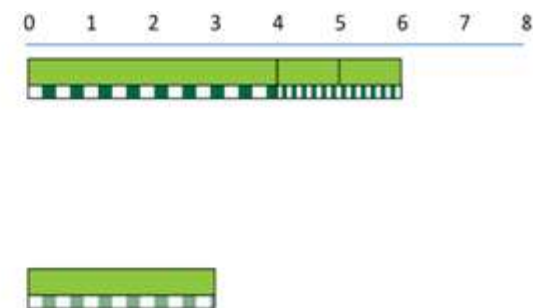

Болгарія

Вік учнів / студентів

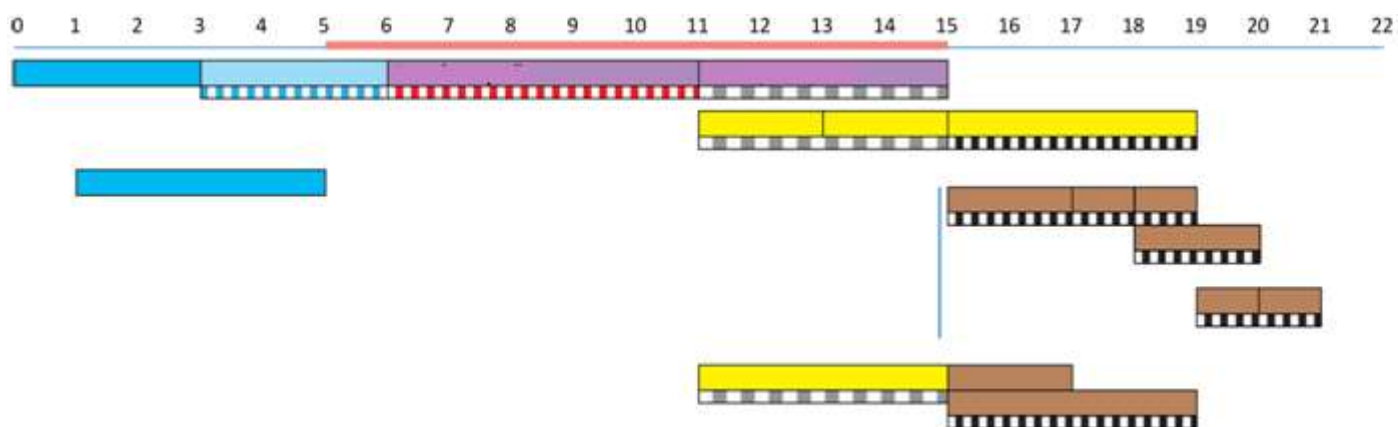

Тривалість програми (в роках)

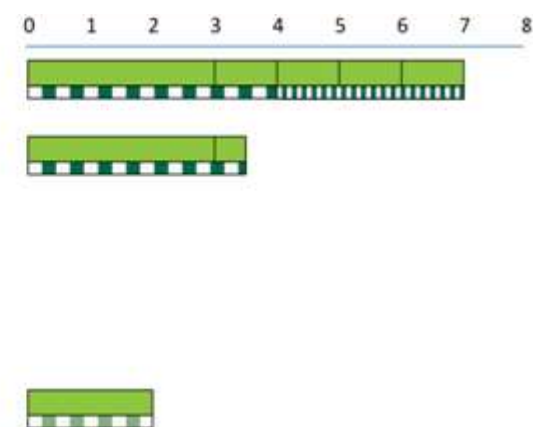

Чехія

Вік учнів / студентів

Тривалість програми (в роках)

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які Міністерство освіти не несе відповідальності)

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які відповідає Міністерство освіти)

Початкова освіта

Єдина структура

Загальна середня освіта

Середня професійна освіта

Середня спеціальна (не вища) освіта

Вища освіта (денна)

Розподіл за рівнями ISCED:

ISCED 0

ISCED 1

ISCED 2

ISCED 3

ISCED 4

ISCED 5

ISCED 6

ISCED 7

Обов'язкова денна форма навчання / підготовки

Додатковий рік

Комбіновані курси в школі і на робочому місці

Обов'язкова заочна (вечірня) освіта / навчання

Навчатися за кордоном

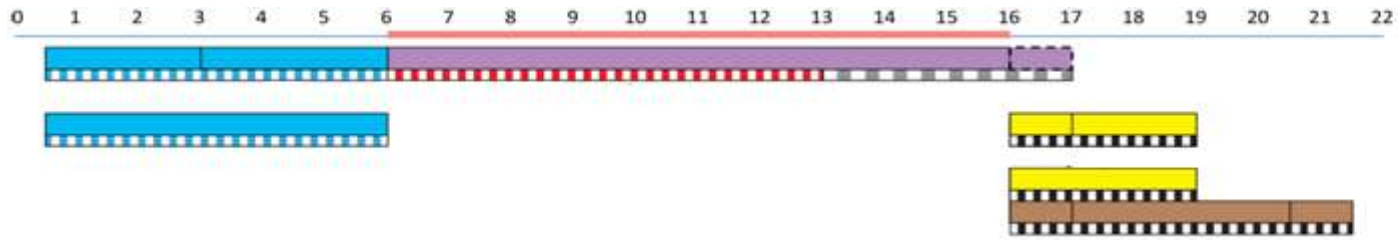
Обов'язковий трудовий стаж + його тривалість

→ Роки

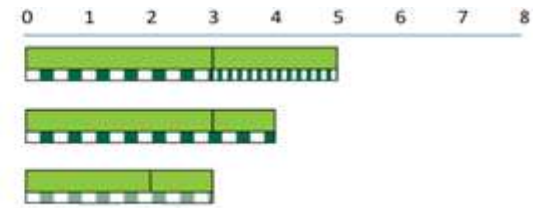
Програма припиняється протягом (рік)

Данія

Вік учнів / студентів

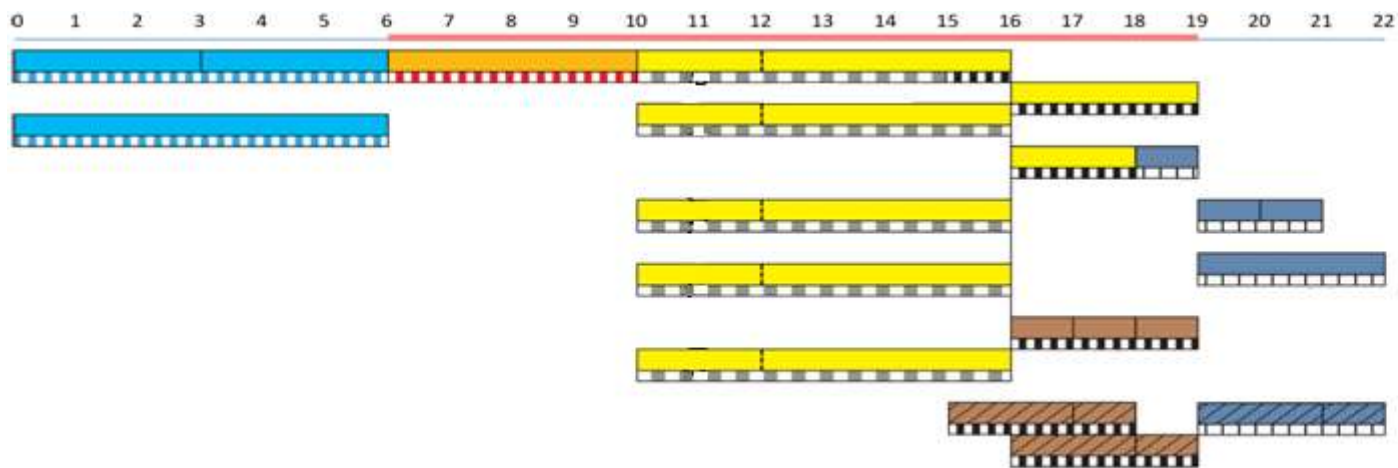

Тривалість програми (в роках)

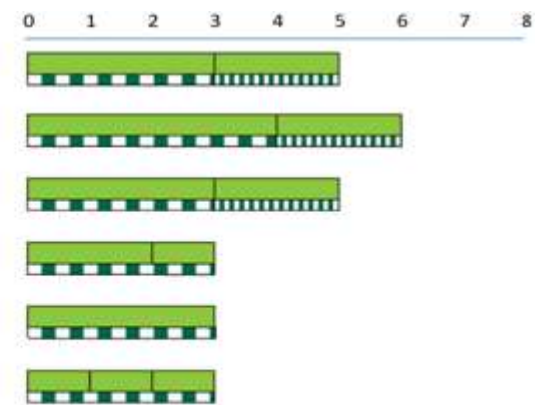

Німеччина

Вік учнів / студентів

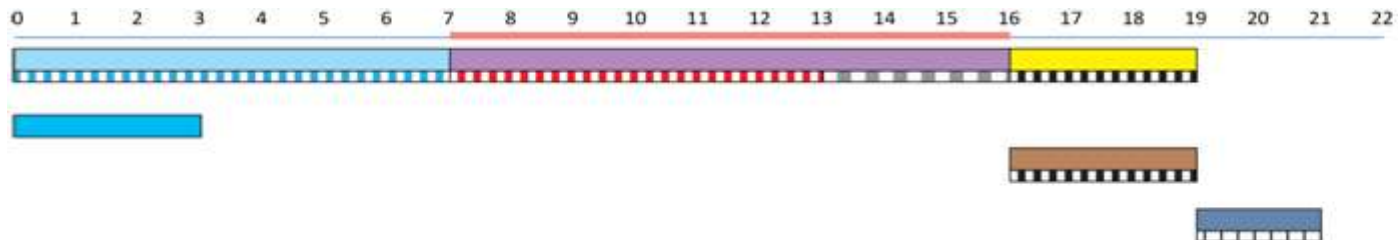
Тривалість програми (в роках)

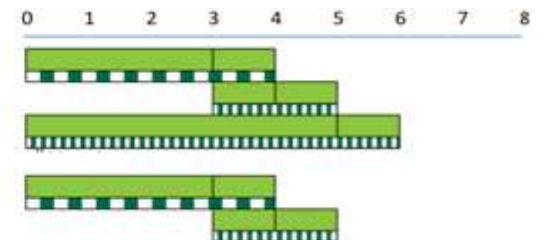
Примітка: денна обов'язкова освіта / навчання закінчується у віці 18 або 19 років залежно від земель.

Естонія

Вік учнів / студентів

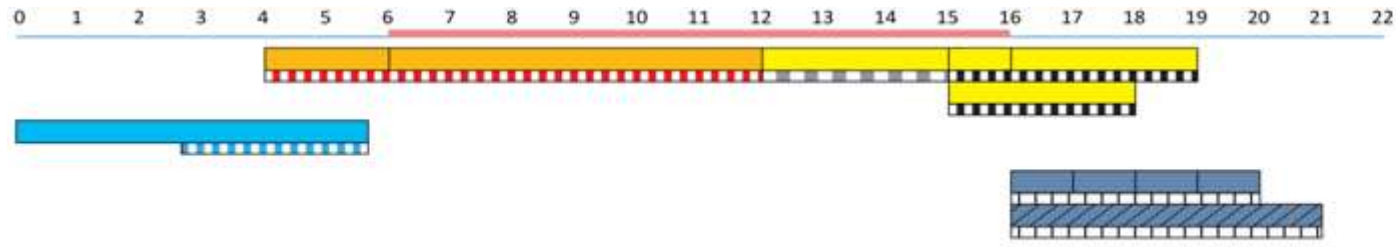

Тривалість програми (в роках)

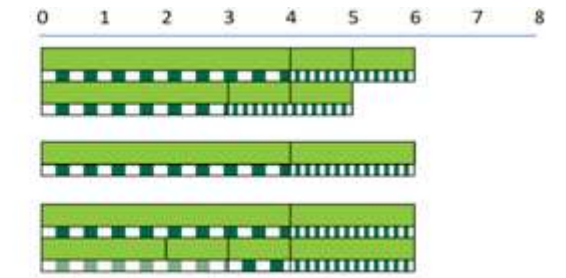

Ірландія

Вік учнів / студентів

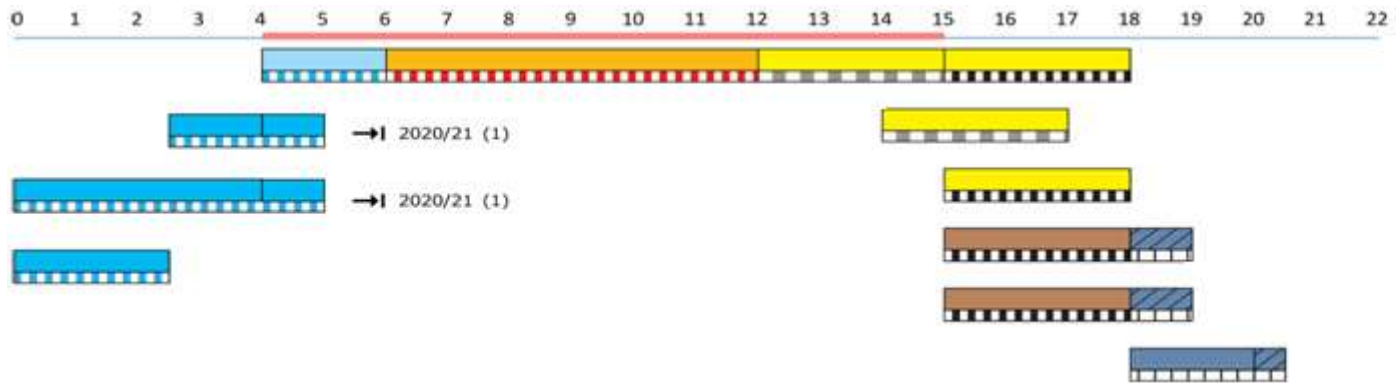

Тривалість програми (в роках)

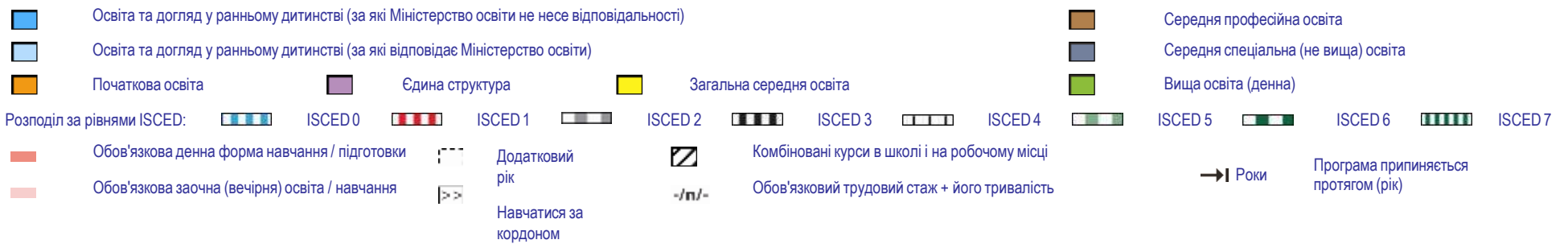
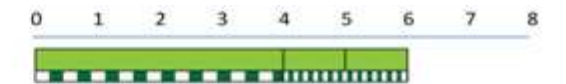

Греція

Вік учнів / студентів

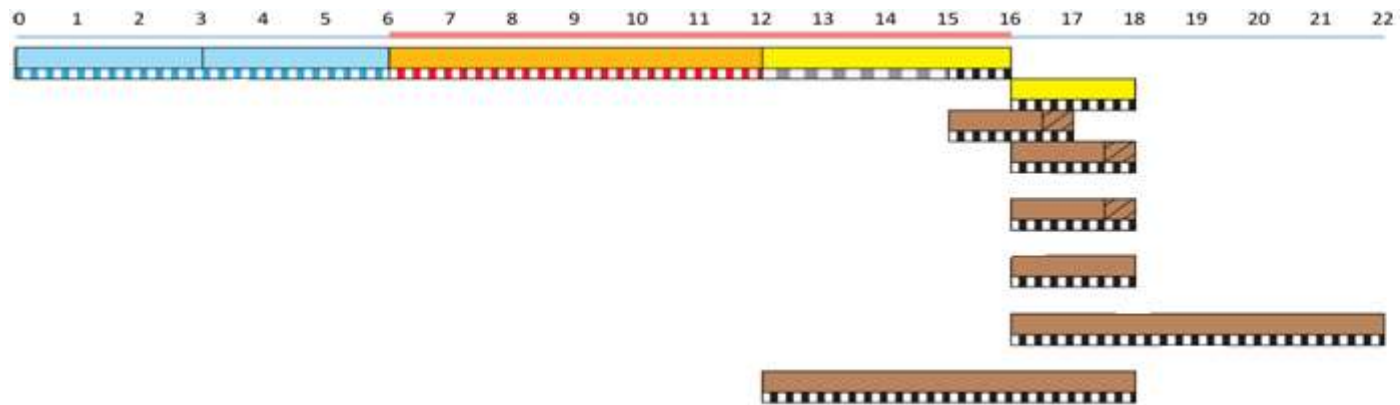

Тривалість програми (в роках)

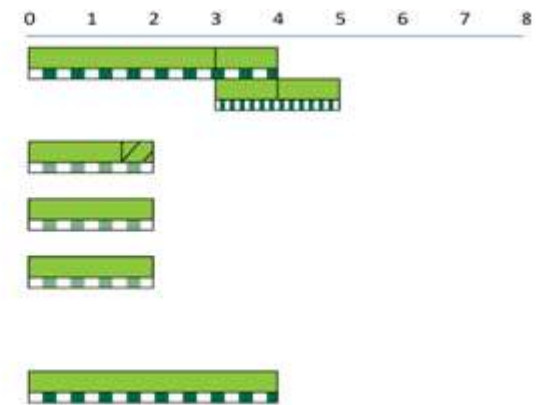

Іспанія

Вік учнів / студентів

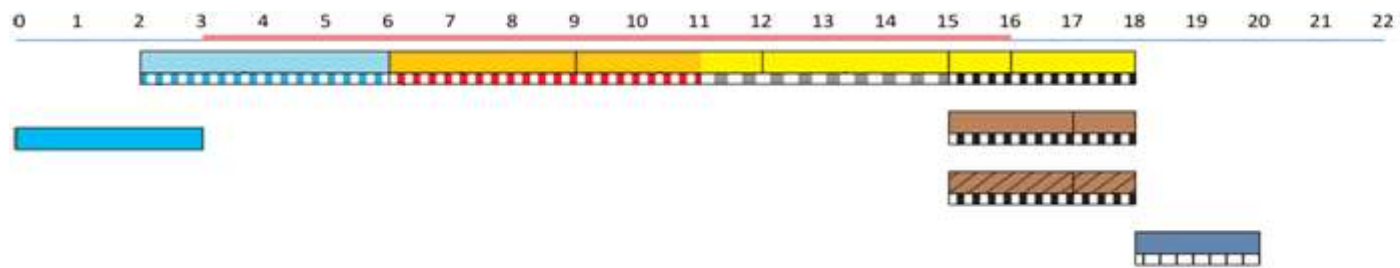

Тривалість програми (в роках)

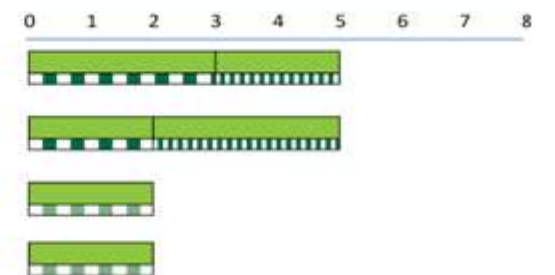

Франція

Вік учнів / студентів

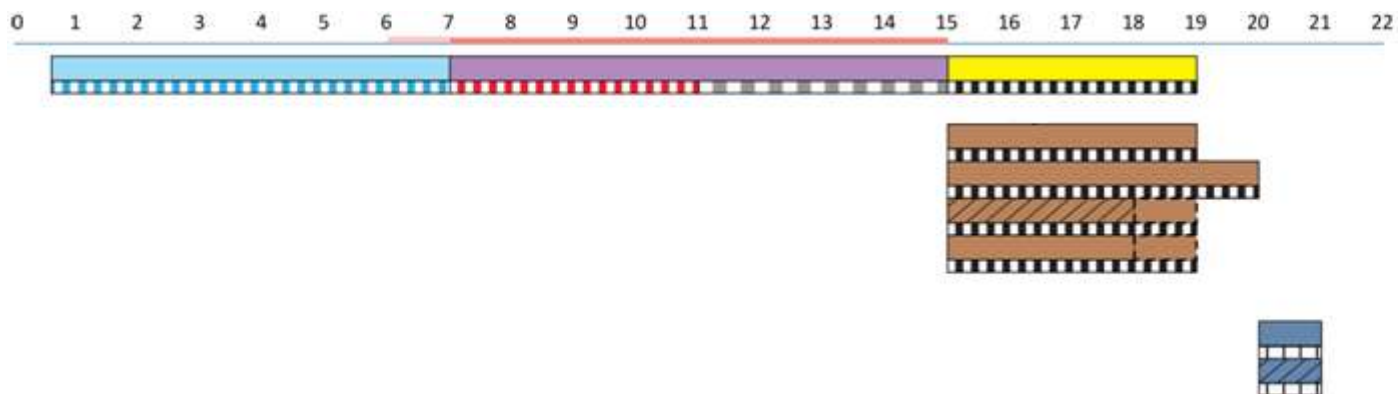

Тривалість програми (в роках)

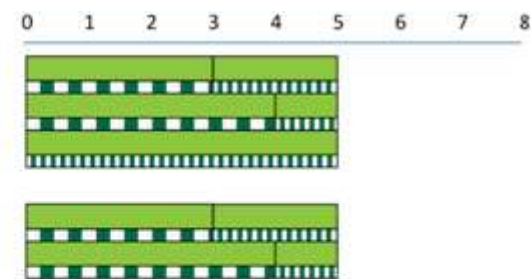

Хорватія

Вік учнів / студентів

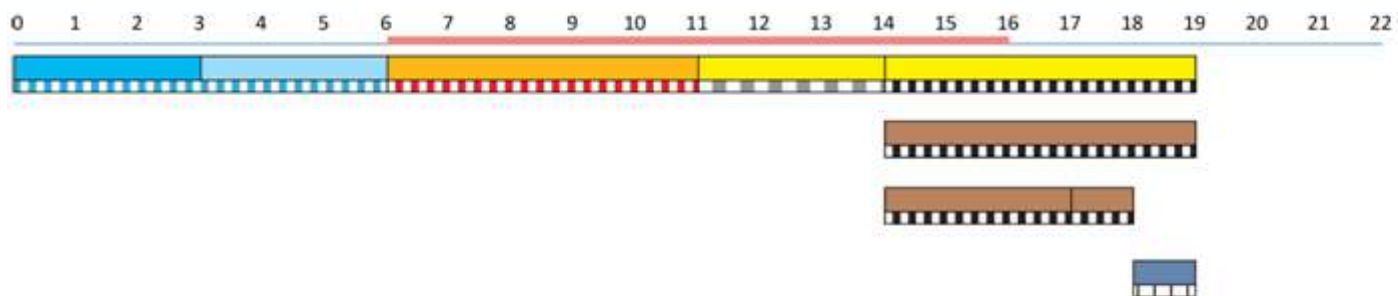

Тривалість програми (в роках)

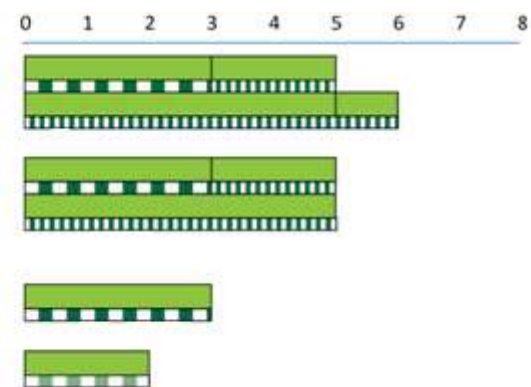

Італія

Вік учнів / студентів

Тривалість програми (в роках)

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які Міністерство освіти не несе відповідальності)

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які відповідає Міністерство освіти)

Початкова освіта

Єдина структура

Загальна середня освіта

Середня професійна освіта

Середня спеціальна (не вища) освіта

Вища освіта (денна)

Розподіл за рівнями ISCED:

ISCED 0

ISCED 1

ISCED 2

ISCED 3

ISCED 4

ISCED 5

ISCED 6

ISCED 7

Обов'язкова денна форма навчання / підготовки

Додатковий рік

Комбіновані курси в школі і на робочому місці

Обов'язкова заочна (вечірня) освіта / навчання

Навчатися за кордоном

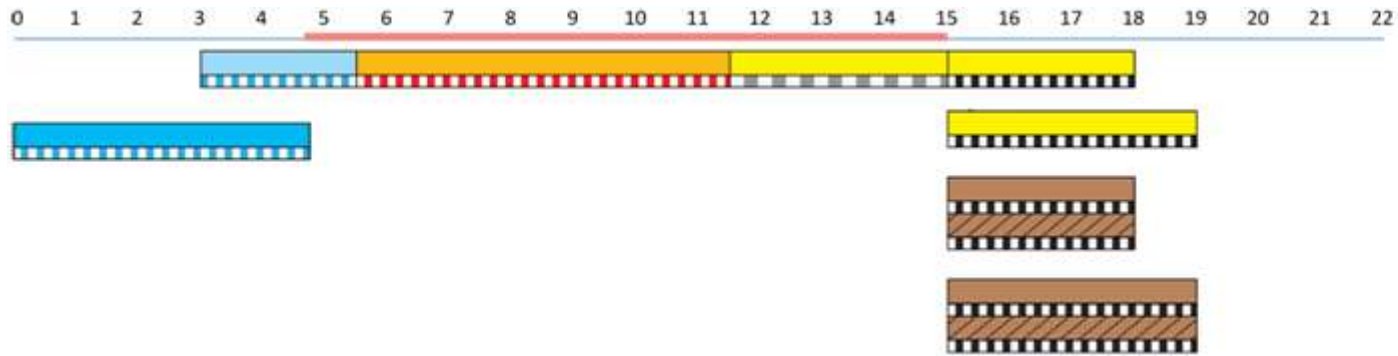
Обов'язковий трудовий стаж + його тривалість

Роки

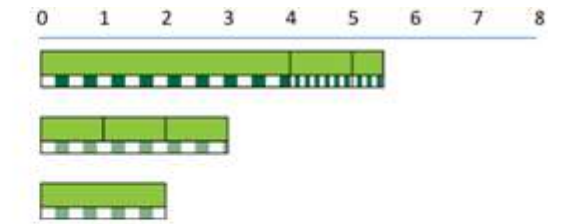
Програма припиняється протягом (рік)

Кіпр

Вік учнів / студентів

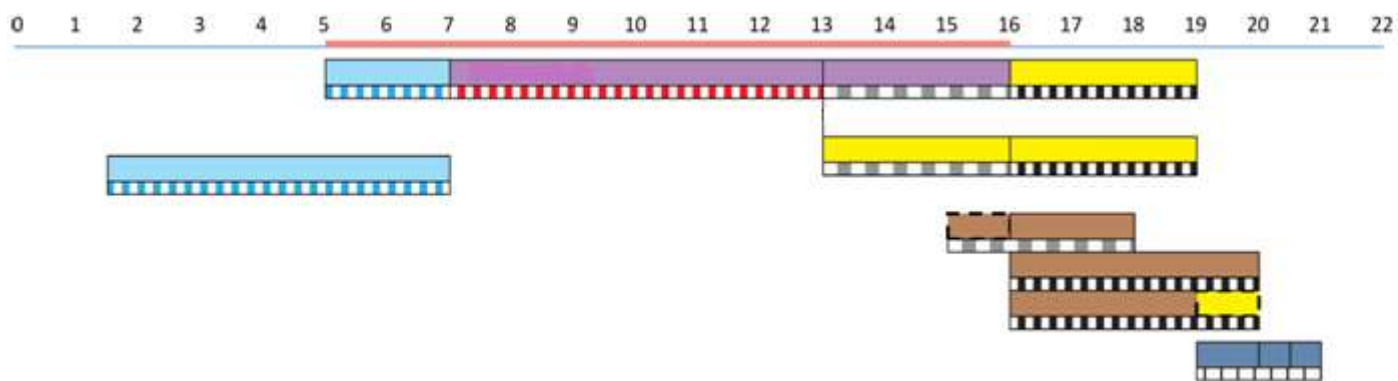

Тривалість програми (в роках)

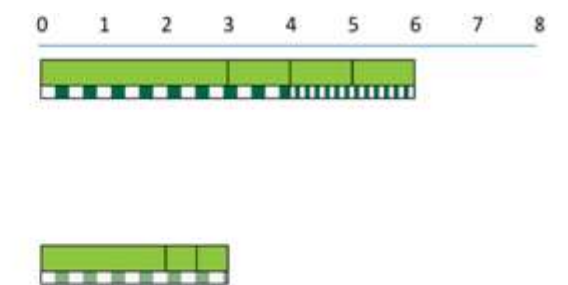

Латвія

Вік учнів / студентів

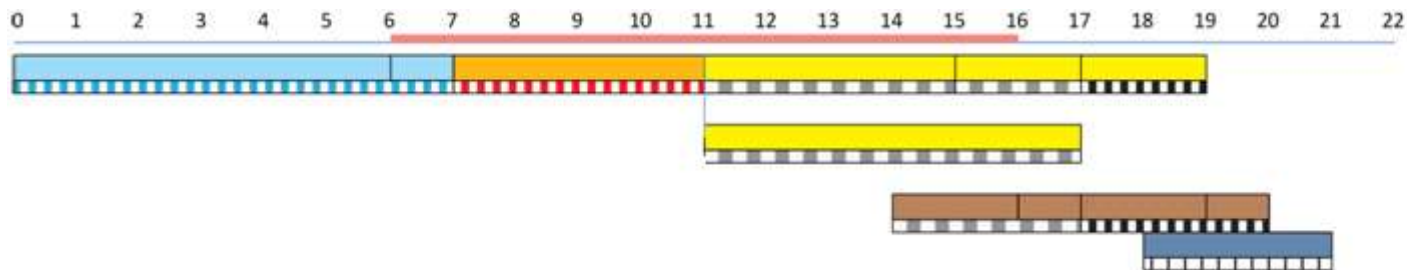

Тривалість програми (в роках)

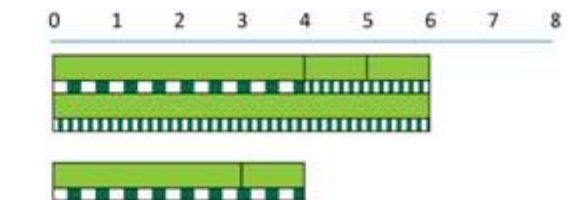

Литва

Вік учнів / студентів

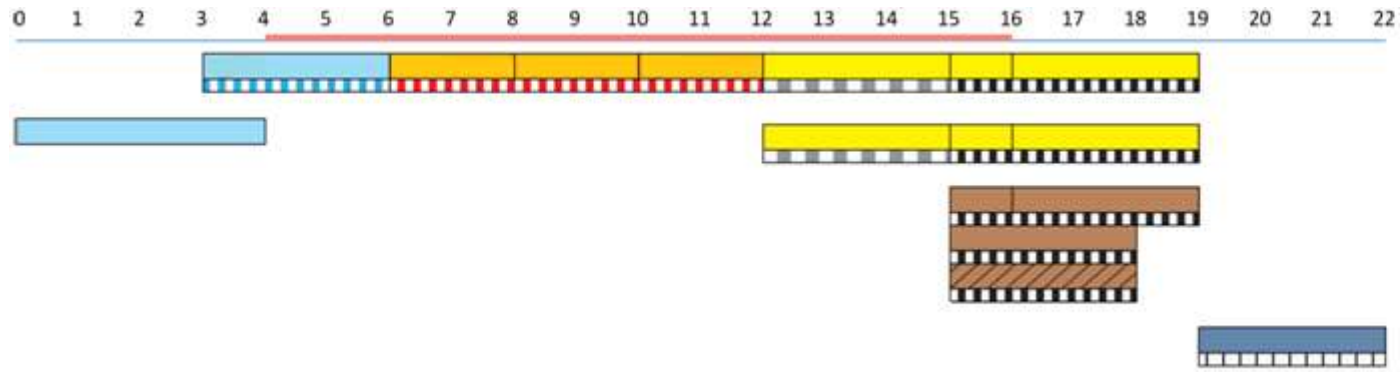

Тривалість програми (в роках)

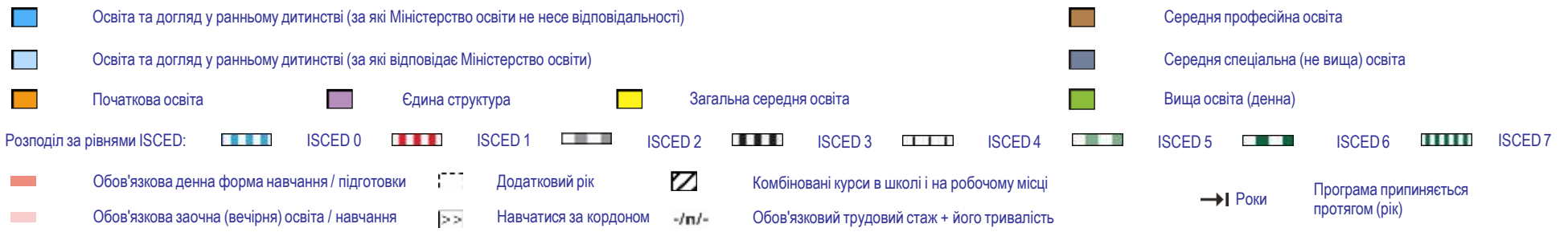
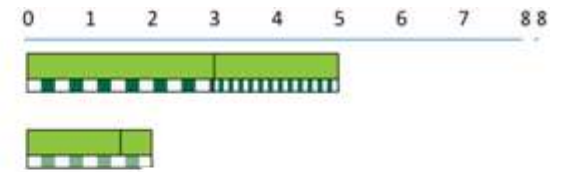

Люксембург

Вік учнів / студентів

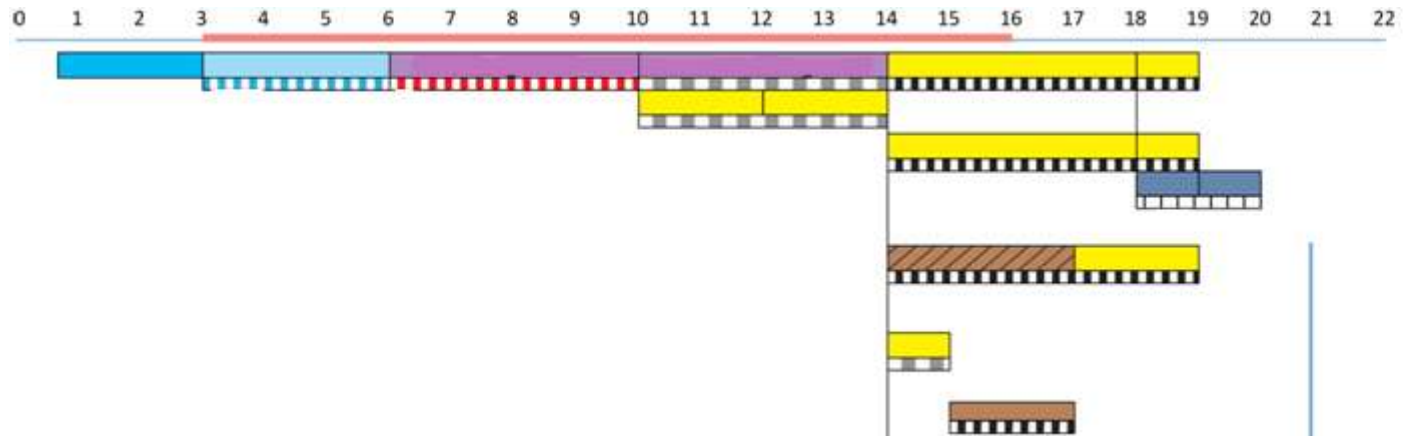

Тривалість програми (в роках)

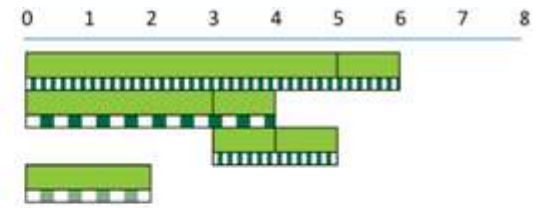

Угорщина

Вік учнів / студентів

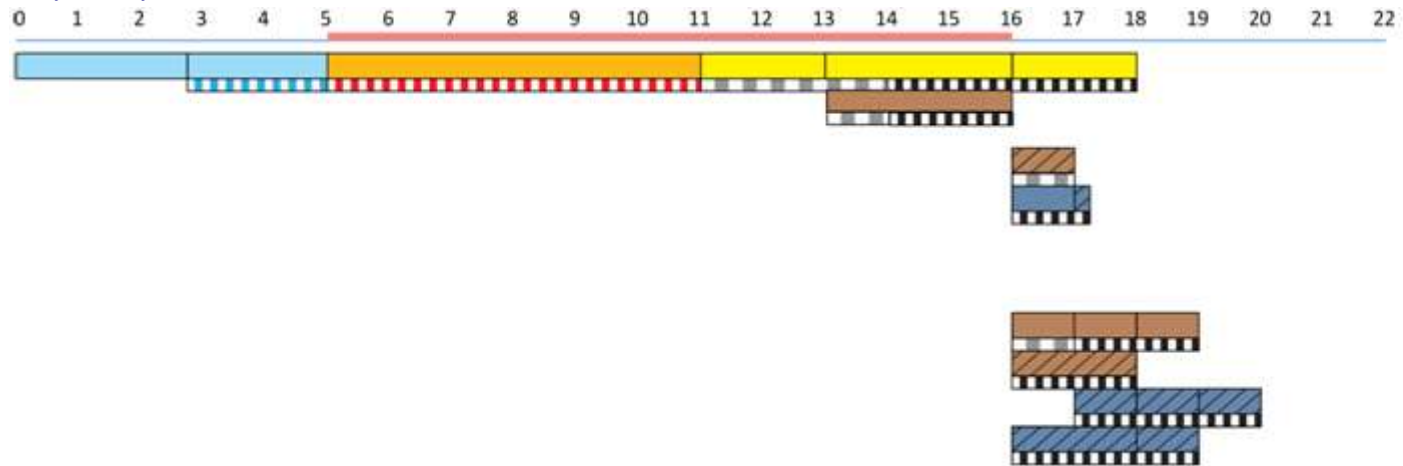

Тривалість програми (в роках)

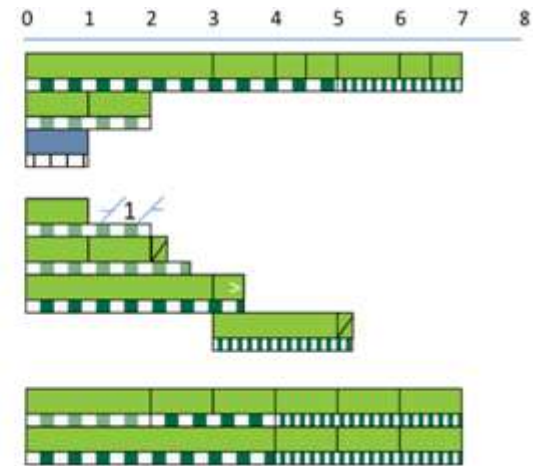

Мальта

Вік учнів / студентів

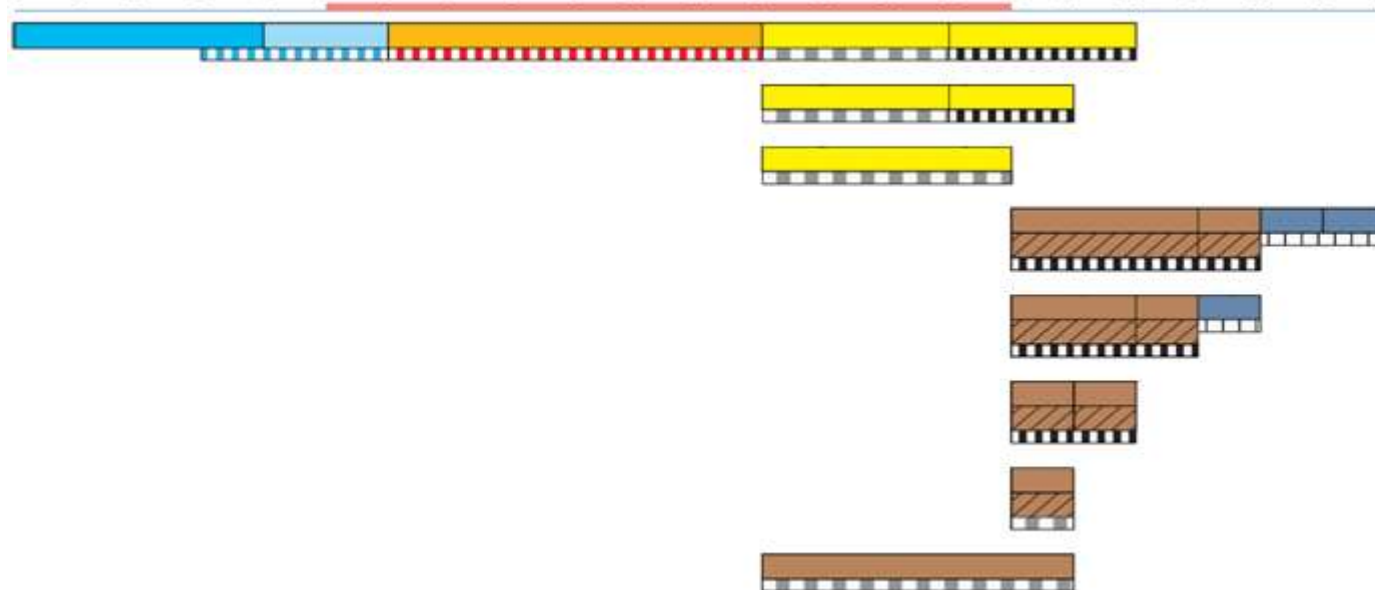
Тривалість програми (в роках)

Нідерланди

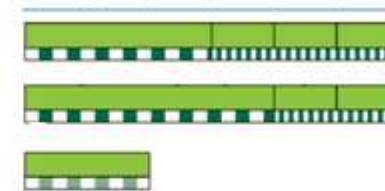
Вік учнів / студентів

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

Тривалість програми (в роках)

0 1 2 3 4 5 6 7 8

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які Міністерство освіти не несе відповідальності)

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які відповідає Міністерство освіти)

Початкова освіта

Єдина структура

Загальна середня освіта

Середня професійна освіта

Середня спеціальна (не вища) освіта

Вища освіта (денна)

Розподіл за рівнями ISCED:

ISCED 0

ISCED 1

ISCED 2

ISCED 3

ISCED 4

ISCED 5

ISCED 6

ISCED 7

Обов'язкова денна форма навчання / підготовки

Додатковий рік

Комбіновані курси в школі і на робочому місці

Обов'язкова заочна (вечірня) освіта / навчання

Навчатися за кордоном

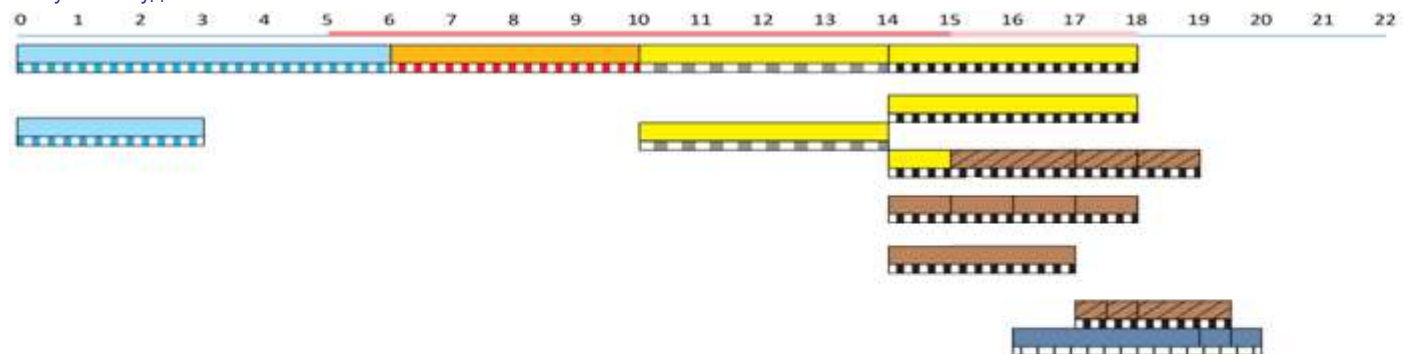
Обов'язковий трудовий стаж + його тривалість

→ Роки

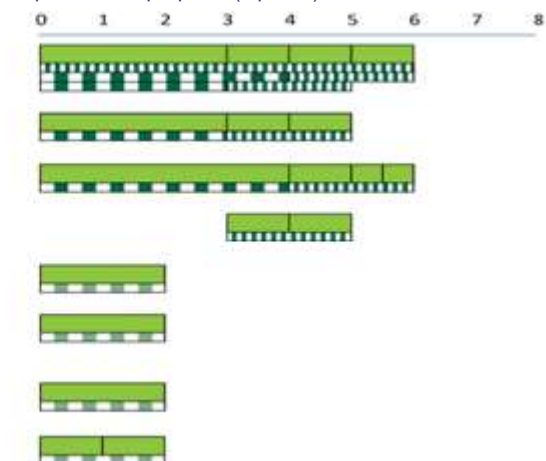
Програма припиняється протягом (рік)

Австрія

Вік учнів / студентів

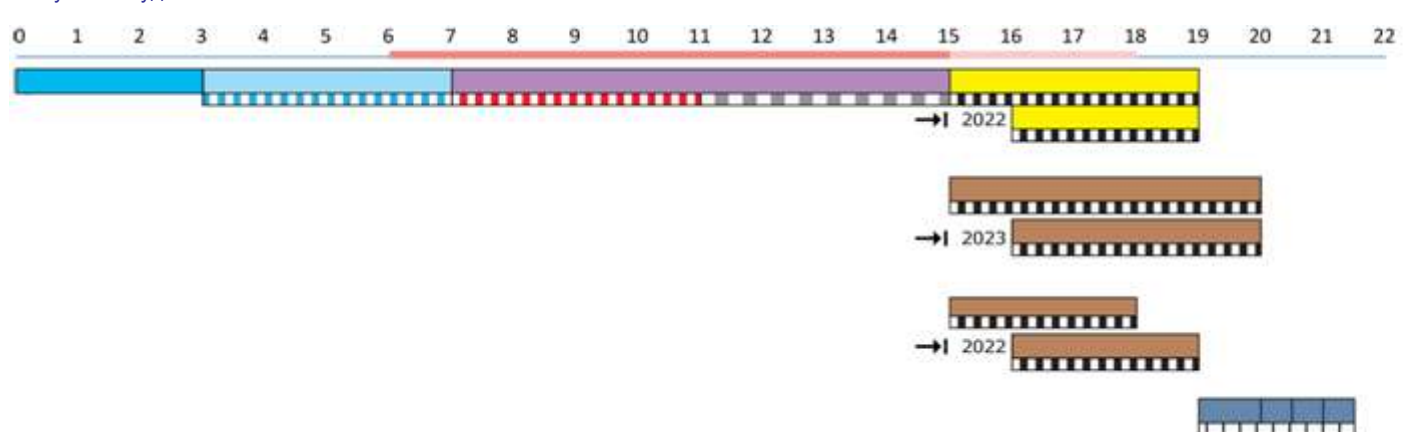

Тривалість програми (в роках)

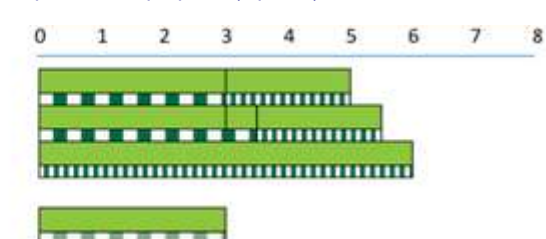

Польща

Вік учнів / студентів

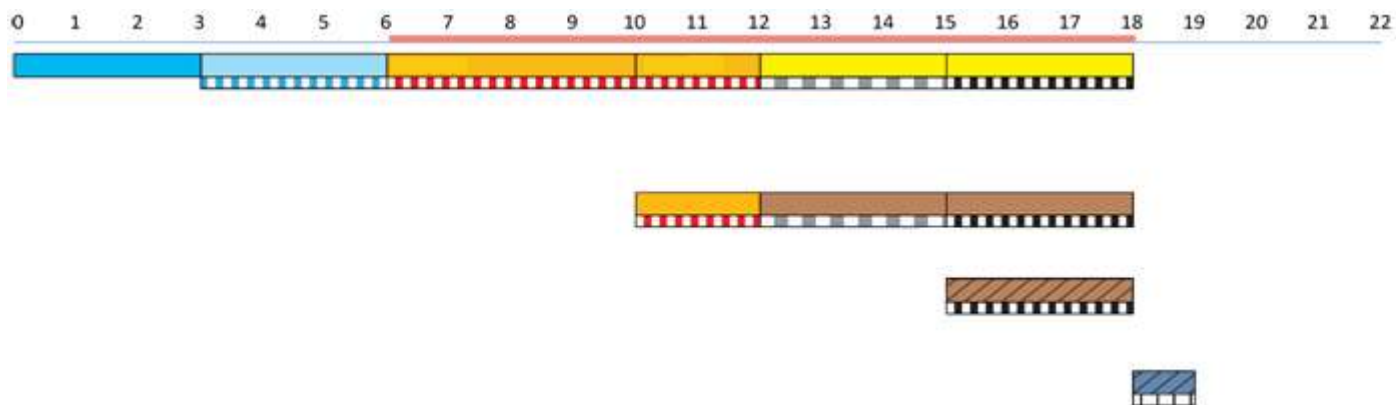

Тривалість програми (в роках)

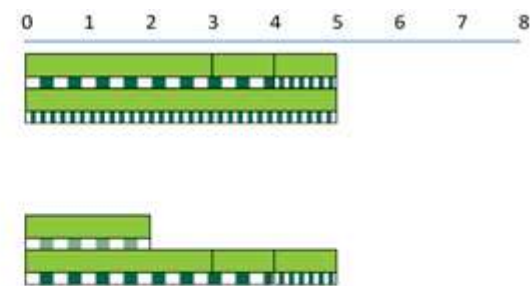

Португалія

Вік учнів / студентів

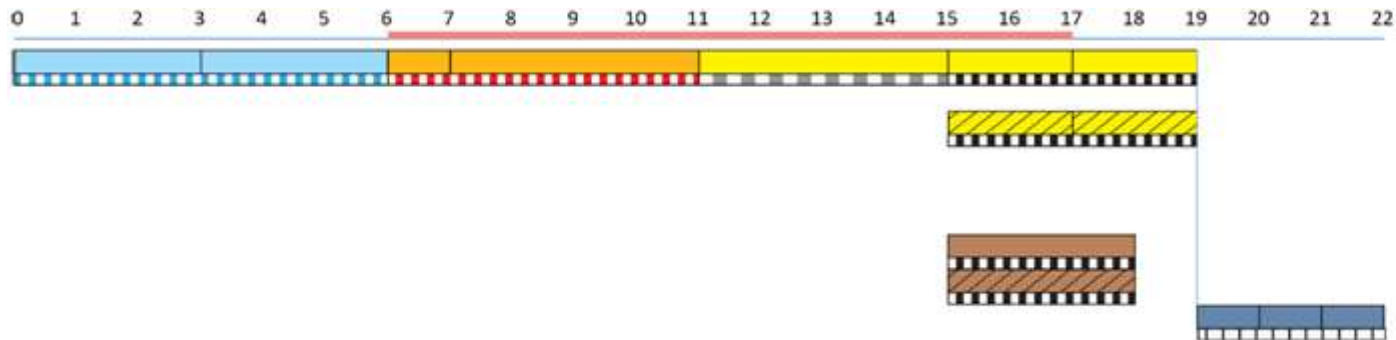

Тривалість програми (в роках)

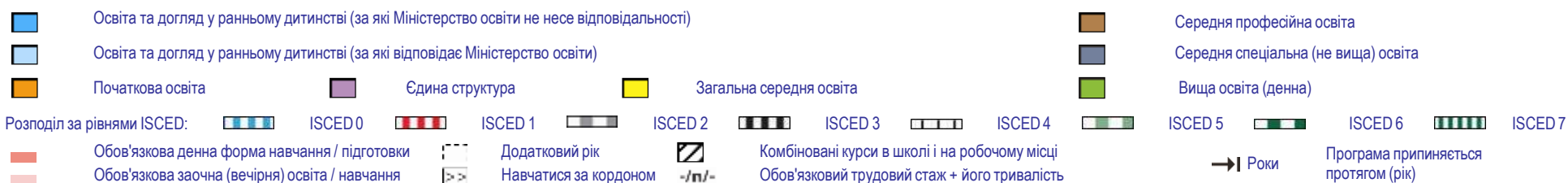
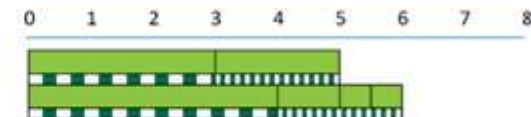

Румунія

Вік учнів / студентів

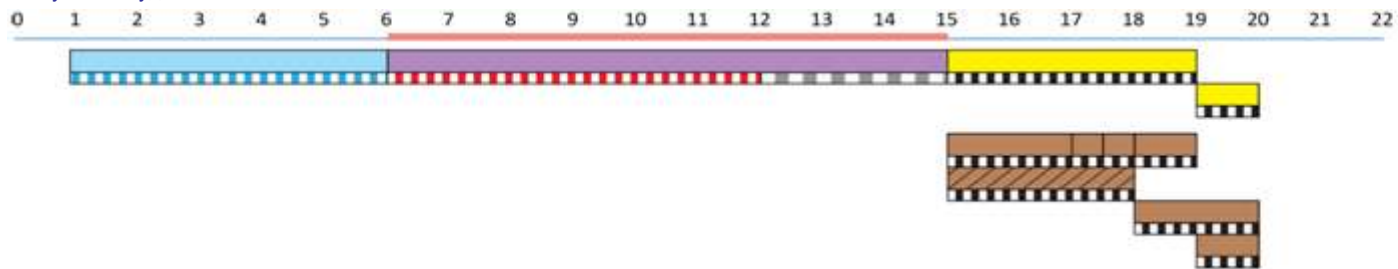

Тривалість програми (в роках)

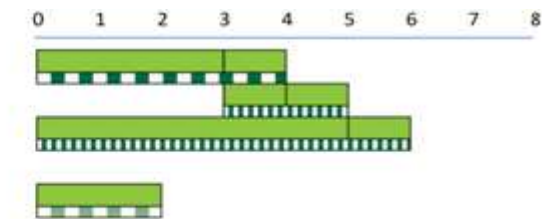

Словенія

Вік учнів / студентів

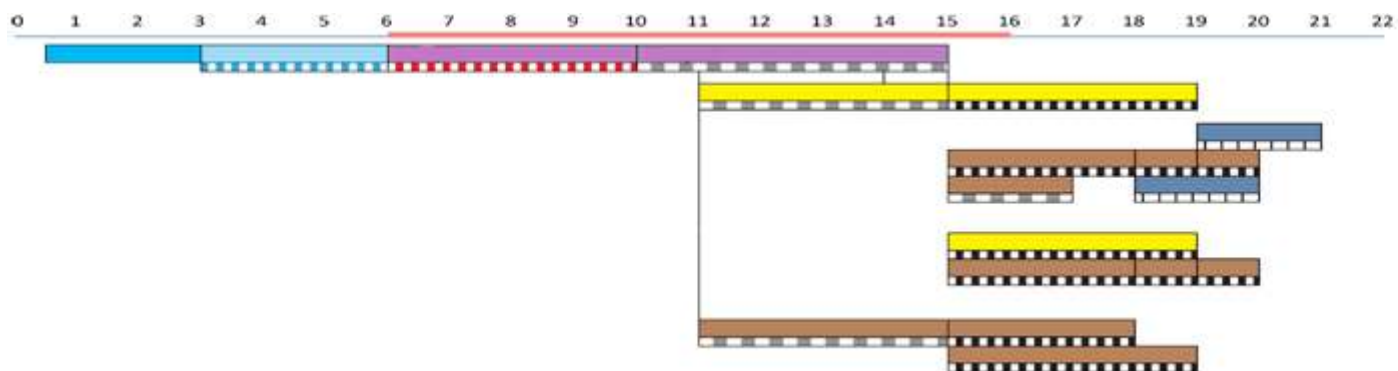

Тривалість програми (в роках)

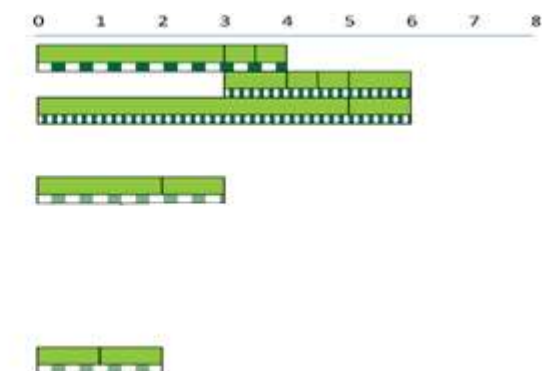

Словацьчина

Вік учнів / студентів

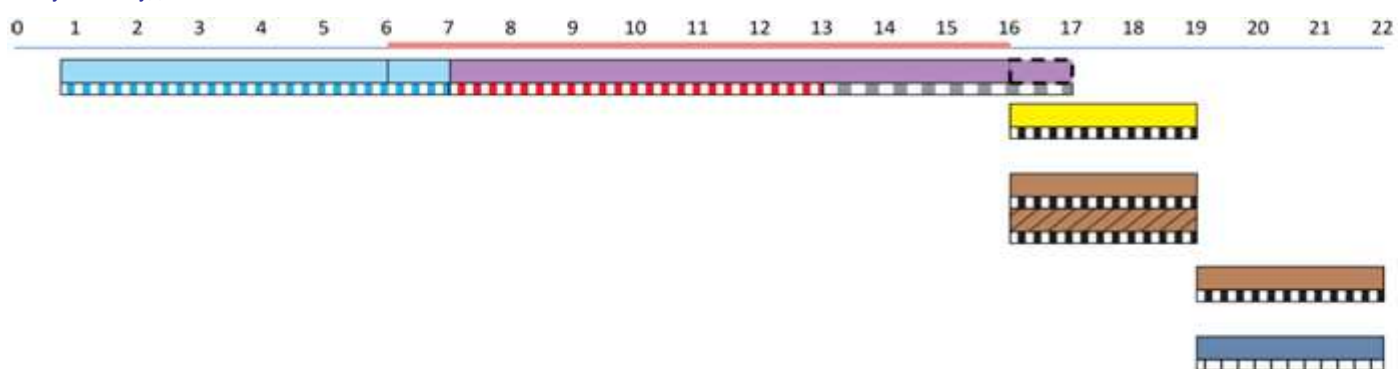

Тривалість програми (в роках)

Фінляндія

Вік учнів / студентів

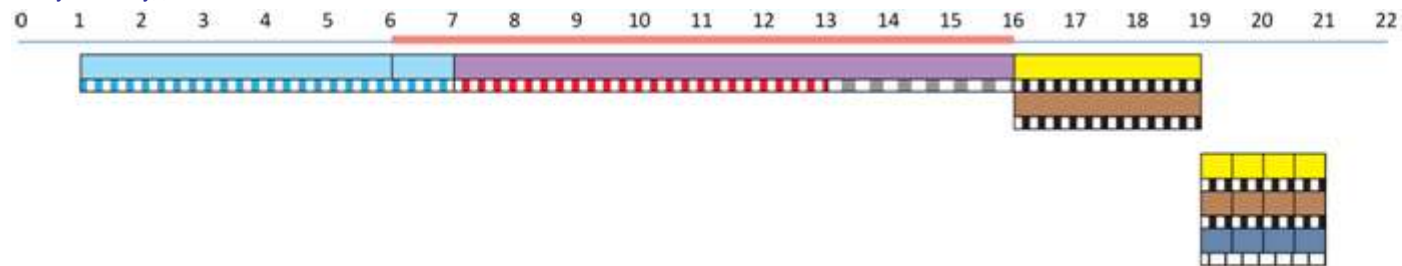

Тривалість програми (в роках)

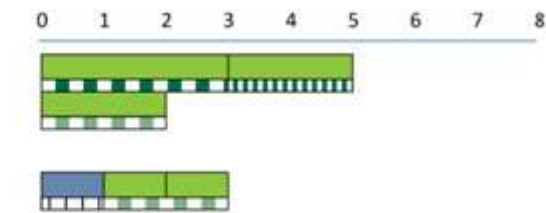

Швеція

Вік учнів / студентів

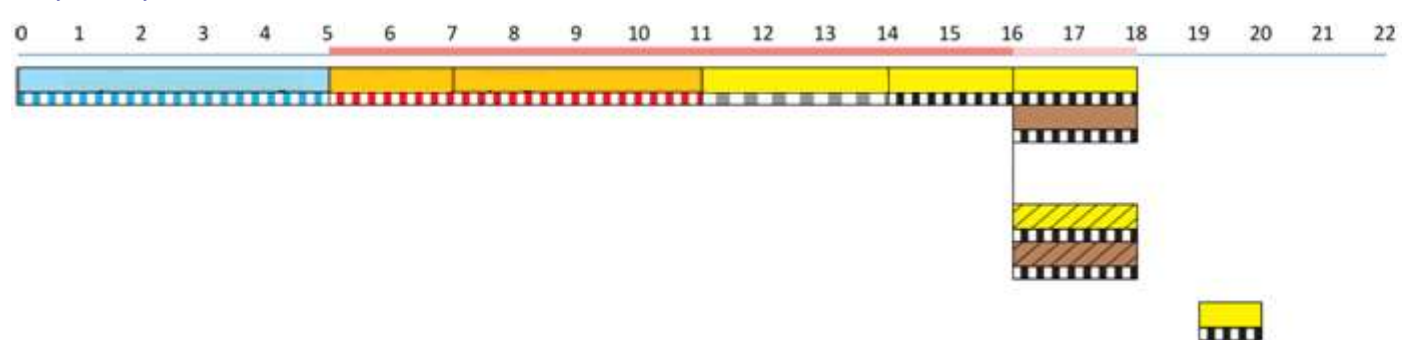

Тривалість програми (в роках)

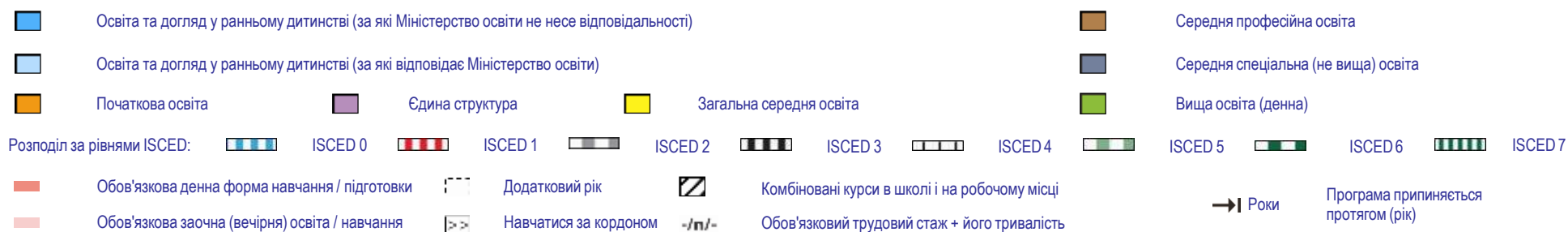

Велика Британія - Англія

Вік учнів / студентів

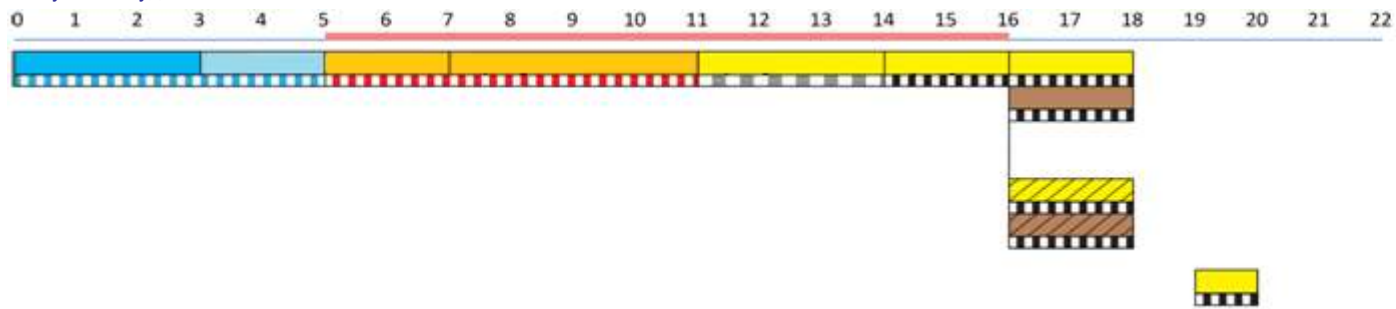

Тривалість програми (в роках)

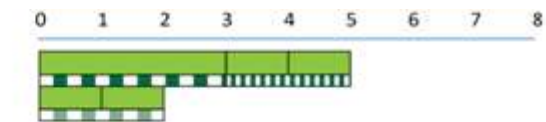

Велика Британія– Уельс

Вік учнів / студентів

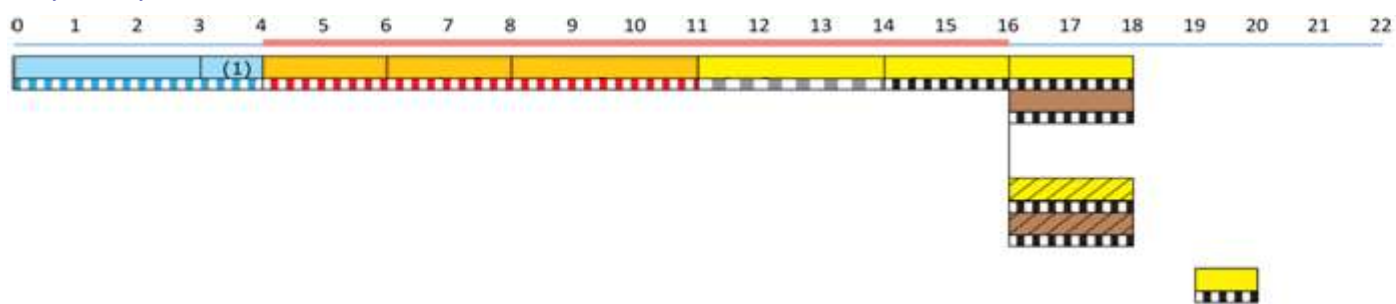

Тривалість програми (в роках)

Велика Британія– Північна Ірландія

Вік учнів / студентів

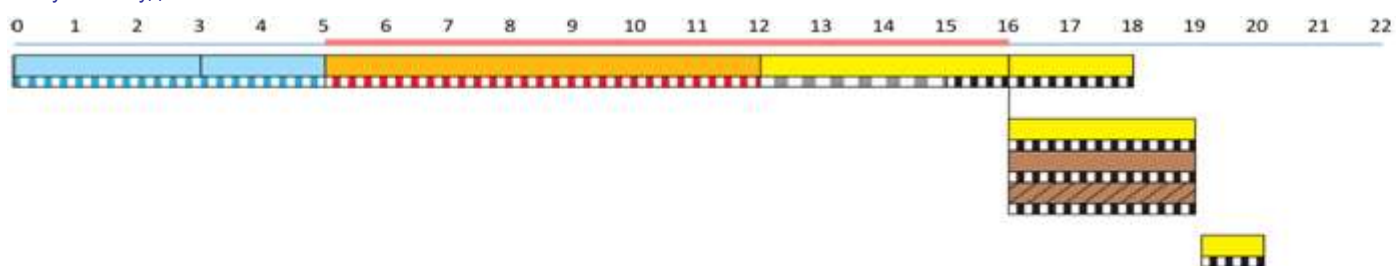

Тривалість програми (в роках)

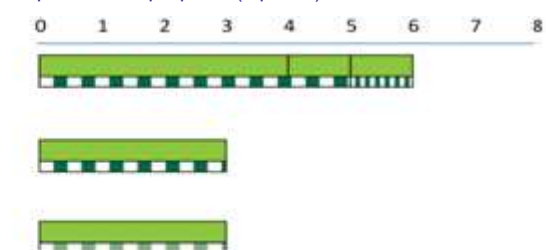

Велика Британія– Шотландія

Вік учнів / студентів

Тривалість програми (в роках)

Албанія

Вік учнів / студентів

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

Тривалість програми (в роках)

0 1 2 3 4 5 6 7 8

Боснія та Герцеговина

Вік учнів / студентів

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

Тривалість програми (в роках)

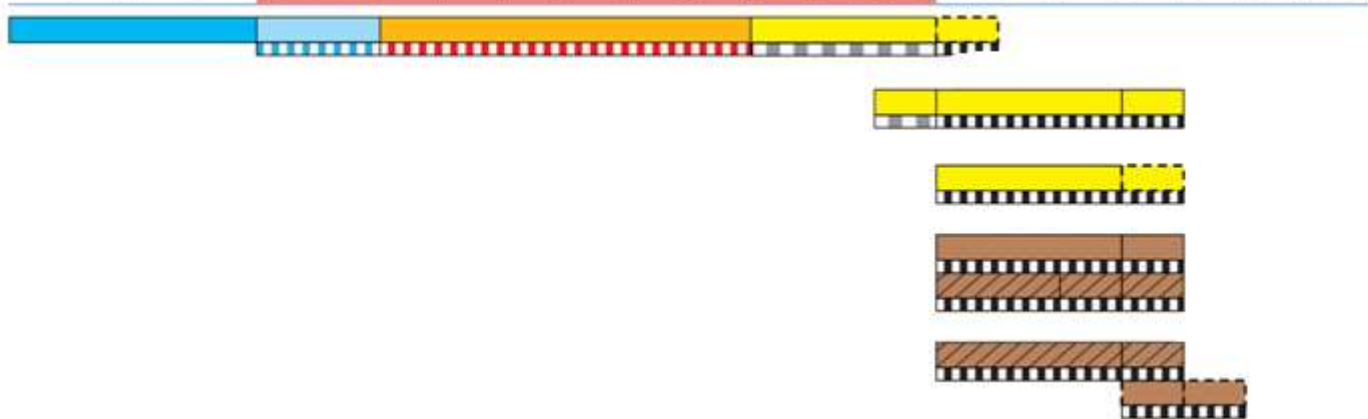
0 1 2 3 4 5 6 7 8

Швейцарія

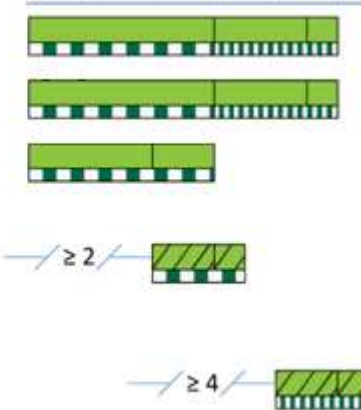
Вік учнів / студентів

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

Тривалість програми (в роках)

0 1 2 3 4 5 6 7 8

Ісландія

Вік учнів / студентів

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

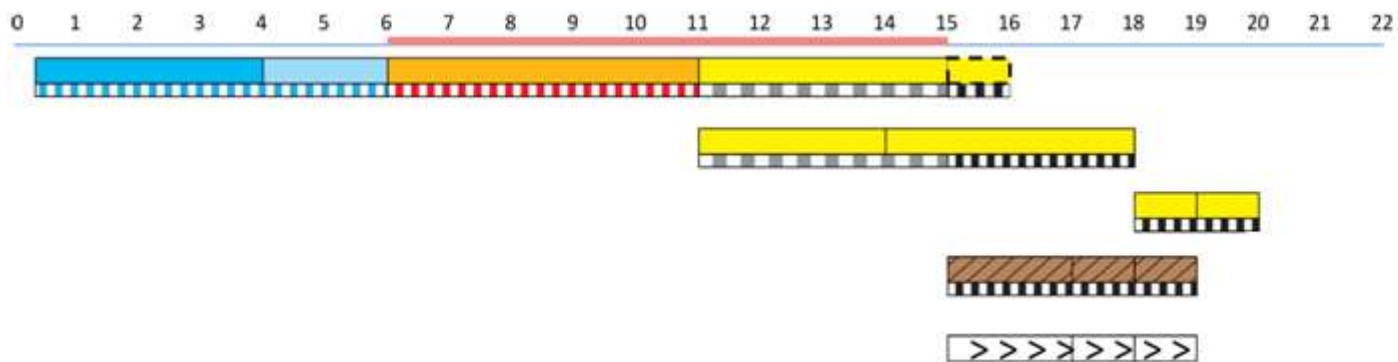
Тривалість програми (в роках)

0 1 2 3 4 5 6 7 8

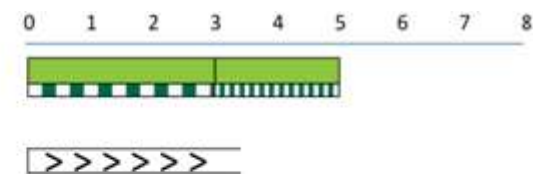

Ліхтенштейн

Вік учнів / студентів

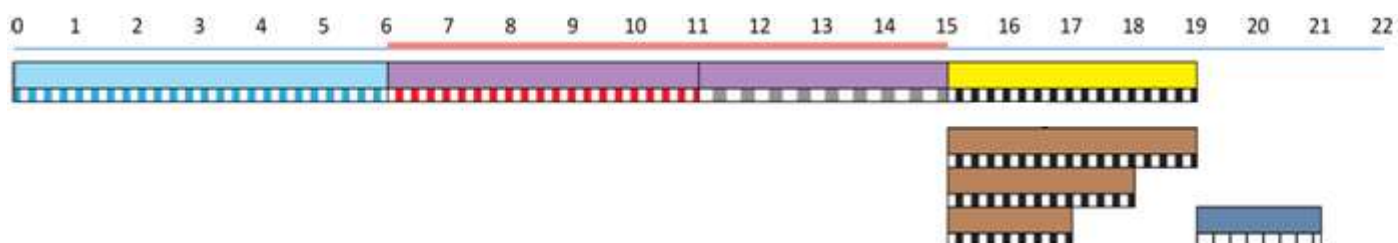

Тривалість програми (в роках)

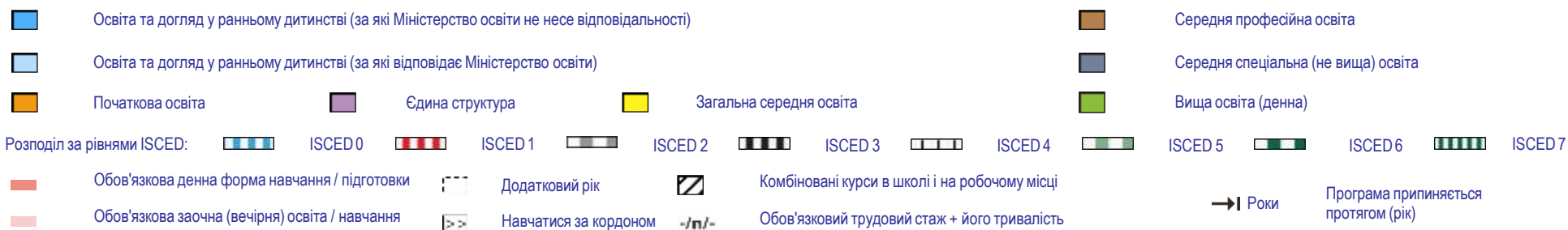

Чорногорія

Вік учнів / студентів

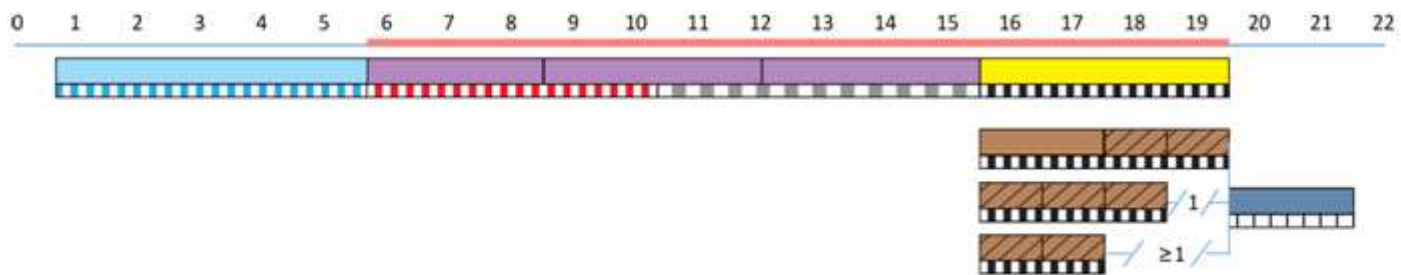

Тривалість програми (в роках)

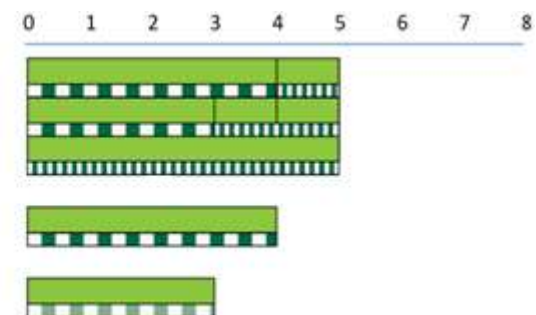

Македонія

Вік учнів / студентів

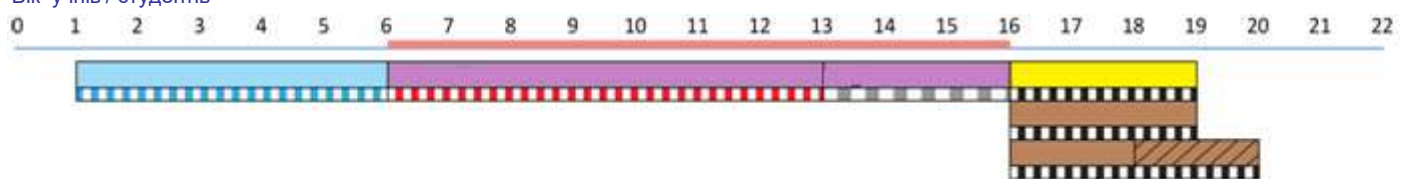

Тривалість програми (в роках)

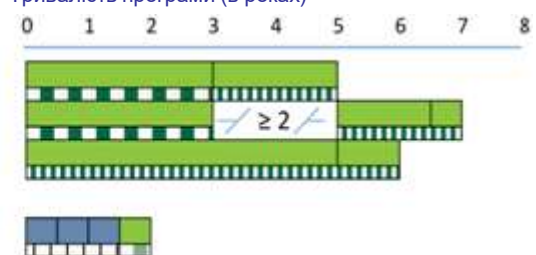

Норвегія

Вік учнів / студентів

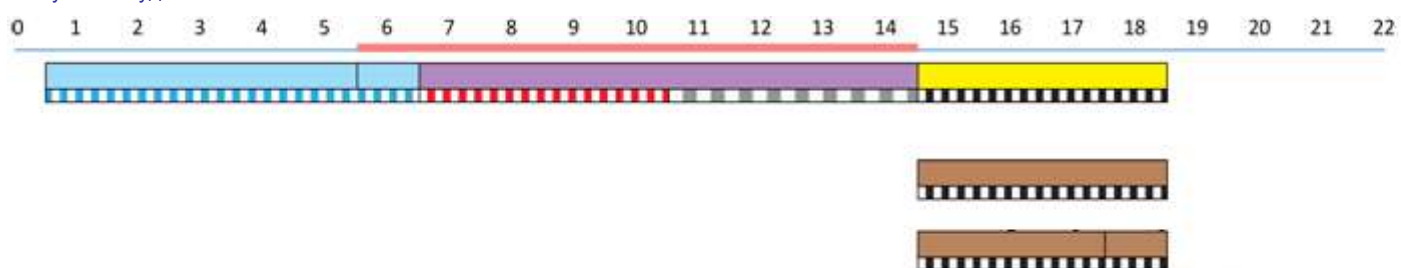

Тривалість програми (в роках)

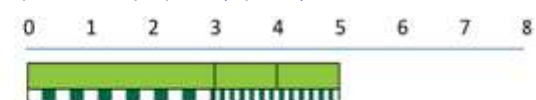

Сербія

Вік учнів / студентів

Тривалість програми (в роках)

Туреччина

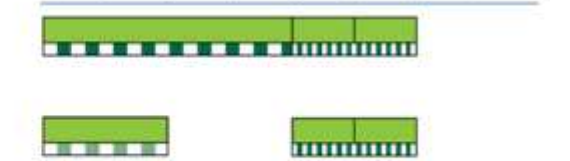
Вік учнів / студентів

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22

Тривалість програми (в роках)

0 1 2 3 4 5 6 7 8

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які Міністерство освіти не несе відповідальності)

Освіта та догляд у ранньому дитинстві (за які відповідає Міністерство освіти)

Початкова освіта

Єдина структура

Загальна середня освіта

Середня професійна освіта

Середня спеціальна (не вища) освіта

Вища освіта (денна)

Розподіл за рівнями ISCED:

ISCED 0

ISCED 1

ISCED 2

ISCED 3

ISCED 4

ISCED 5

ISCED 6

ISCED 7

Обов'язкова денна форма навчання / підготовки

Додатковий рік

Комбіновані курси в школі і на робочому місці

Обов'язкова заочна (вечірня) освіта / навчання

Навчатися за кордоном

Обов'язковий трудовий стаж + його тривалість

→ Роки

Програма припиняється протягом (рік)

ДОДАТОК Б

Структура навчального року в країнах Європи, 2019/2020¹⁸

Австрія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.: Бургенланд, Нижня Австрія, Відень 9 вересня 2019 р.: Карінтія, Верхня Австрія, Зальцбург, Штирія, Тіроль, Форарльберг	2 вересня 2019 р.: Бургенланд, Нижня Австрія, Відень 9 вересня 2019 р.: Карінтія, Верхня Австрія, Зальцбург, Штирія, Тіроль, Форарльберг
Кінець навчального року	3 липня 2020 р.: Бургенланд, Нижня Австрія, Відень 10 липня 2020 р.: Карінтія, Верхня Австрія, Зальцбург, Штирія, Тіроль, Форарльберг	3 липня 2020 р.: Бургенланд, Нижня Австрія, Відень 10 липня 2020 р.: Карінтія, Верхня Австрія, Зальцбург, Штирія, Тіроль, Форарльберг

Албанія

	Для учнів початкової та молодшої середньої школи	Для учнів старшої середньої школи
Початок навчального року	16 вересня 2019 р.	16 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	12 червня 2020 р.	19 червня 2020 р.

18 European Commission/EACEA/Eurydice, 2020. The Organisation of School Time in Europe. Primary and General Secondary Education – 2019/20. Eurydice Facts and Figures. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5f888c4e-e0d9-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-105790519> [in English] (авторизований переклад з англ. О.М. Шпарик)

Бельгія, Німецькомовна громада

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	30 червня 2020 р.	30 червня 2020 р.

Бельгія, Фламандська спільнота

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	30 червня 2020 р.	30 червня 2020 р.

Бельгія, Франкомовна спільнота

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	30 червня 2020 р.	30 червня 2020 р.

Болгарія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	16 вересня 2019 р.	16 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	I—III класи: 29 травня 2020 р. IV—VI класи: 16 червня 2020 р. V—VI класи (спортивні школи): 30 червня 2020 р. VII класи: 30 червня 2020 р.	VIII, IX, X, XI класи: 30 червня 2020 р. XII класи: 14 травня 2020 р.

Боснія та Герцеговина, Республіка Сербська

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	19 червня 2020 р. (5 червня 2020 р. для випускних класів)	10 червня 2020 р. (17 травня 2020 р. для випускних класів)

Боснія та Герцеговина, Федерація Боснії та Герцеговини

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	9 червня 2020 р. (2 червня 2020 р. для випускних класів)	9 червня 2020 р. (4 травня 2020 р. для випускних класів)

Велика Британія, Англія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	Перший тиждень вересня 2019 р.	Перший тиждень вересня 2019 р.
Кінець навчального року	Середина — кінець липня 2020 р.	Середина — кінець липня 2020 р.

Велика Британія, Північна Ірландія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	30 червня 2020 р.	30 червня 2020 р.

Велика Британія, Уельс

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	20 липня 2020 р.	20 липня 2020 р.

Велика Британія, Шотландія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	Середині серпня 2019 р.	Середині серпня 2019 р.
Кінець навчального року	Кінець червня / початок липня 2020 р.	Кінець червня / початок липня 2020 р.

Греція

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	11 вересня 2019 р.	11 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	15 червня 2020 р.	Викладання предметів ведеться у два періоди, які називаються кварталами. Заняття закінчуються в останній тиждень травня. Фактична дата закінчення залежить від щорічної домовленості і встановлюється міністерським рішенням, видається щороку до 30 квітня. Після цього триває період іспитів. Всі процедури завершуються до 30 червня.

Данія

	Для учнів початкової та молодшої середньої школи (<i>Folkeskole</i>)	Для учнів старшої середньої школи (<i>Gymnasium</i>)
Початок навчального року	7 серпня 2019 р.	14 серпня 2019 р.
Кінець навчального року	26 червня 2020 р.	26 червня 2020 р.

Естонія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	1 вересня 2019 р.	1 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	31 серпня 2020 р.	31 серпня 2020 р.

Ірландія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	Перший тиждень вересня 2019 р. (див. примітку 1)	Приблизно 26 серпня 2019 р.
Кінець навчального року	Кінець червня 2020 р. (див. примітку 2)	Закінчення державних іспитів у червні 2020 р.

Примітка 1.3 метою задоволення загальної вимоги в 183 дні на початковому рівні навчальний рік, як правило, починається з тижня, на який припадає 1 вересня. Точна дата визначається на рівні Ради управління.

Примітка 2. Школа може на власний розсуд визначити точне закінчення навчального року в червні, за умови, що він задовольнив загальну вимогу в 183 дні.

Ісландія

	Для учнів початкової та молодшої середньої школи	Для учнів старшої середньої школи
Початок навчального року	Офіційно з 20 серпня, але муніципалітети можуть приймати рішення щодо детальної дати початку школи. Для 2019/2020 навчального року — 22 серпня 2019 р.	Офіційно з 18 серпня кожного року, але кожна школа може самостійно визначити дату початку школи після консультації з шкільною радою та вчителями. На 2019/2020 навчальний рік, більшість шкіл розпочала навчання 19 серпня 2019 р.

Кінець навчального року	Офіційно до 10 червня, але муніципалітети можуть прийняти рішення щодо детальної дати закінчення школи. Для 2019/20 навчального року — 5 червня 2020 р.	Офіційно 31 травня кожного року, але кожна школа може самостійно визначити дату закінчення після консультації з шкільною радою та вчителями. На 2019/20 навчальний рік, більшість шкіл закінчуються протягом останнього дня робочого тижня в травні або не пізніше 29 травня 2020 р.
-------------------------	---	--

Іспанія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	3 4 до 12 вересня 2019 р.	3 5 до 18 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	Із 17 до 25 червня 2020 р.	3 16 до 25 червня 2020 р. (див. примітку)

Примітка. «У випускному класі середньої школи навчання зазвичай закінчується на два з половиною до чотирьох з половиною тижні раніше, ніж на інших етапах. Цей час відведено для підготовки учнів до випускних іспитів включно з Bacherlato та до вступних іспитів до університетів»

Італія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	3 5 до 18 вересня 2019 р.	3 5 до 18 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	3 6 до 16 червня 2020 р.	3 6 до 16 червня 2020 р.

Кіпр

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	9 вересня 2019 р.	6 вересня 2019 р. (див. примітку)
Кінець навчального року	17 червня 2020 р.	Молодша середня школа: 19 травня 2020 року. Вища середня школа: клас A&B: 20 травня 2020 р. клас C: 14 травня 2020 р.

Примітка. У початковій школі заняття починаються у другий понеділок вересня та закінчуються в середу до передостанньої п'ятниці червня.

Латвія

	Для учнів інтегрованої початкової та молодшої середньої школи	Для учнів старшої середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	29 травня 2020 р.	29 травня 2020 р.

Литва

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	1 вересня 2019 р.	1 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	Див. примітку 1	Див. примітку 2

Примітка 1. Тривалість навчального процесу для початкової освіти — 175 днів.

Примітка 2. Тривалість навчального процесу для учнів V—X класів та для I—III класів гімназій — 185 днів навчання, для учнів IV класу гімназії — 163 днів навчання.

Ліхтенштейн

	Для учнів початкової школи та загальної середньої школи	
Початок навчального року	19 серпня 2019 р.	
Кінець навчального року	3 липня 2020 р.	

Люксембург

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	16 вересня 2019 р.	16 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	15 липня 2020 р.	15 липня 2020 р.

Мальта

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	16 вересня 2019 р.	16 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	15 липня 2020 р.	15 липня 2020 р.

Нідерланди

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	Північний регіон: 25 серпня 2019 р.; Центральний регіон: 1 вересня 2019 р.; Південний регіон: 18 серпня 2019 р.	Північний регіон: 25 серпня 2019 р.; Центральний регіон: 1 вересня 2019 р.; Південний регіон: 18 серпня 2019 р.
Кінець навчального року	Північний регіон: 4 липня 2020 р.; Центральний регіон: 18 липня 2020 р.; Південний регіон: 11 липня 2020 р.	Північний регіон: 4 липня 2020 р.; Центральний регіон: 18 липня 2020 р.; Південний регіон: 11 липня 2020 р.

Німеччина

	Для учнів початкової школи та загальної середньої школи
Початок навчального року	1 серпня 2019 року розпочинається офіційний навчальний рік (детальніше див. таблицю)
Кінець навчального року	31 липня 2020 року закінчення офіційного навчального року (детальніше див. таблицю)

**Таблиця. Специфікація для початку/
закінчення навчального року**

	Початок навчального року	Кінець навчального року
Гамбург	8 серпня 2019 р.	24 червня 2020 р.
Берлін	5 серпня 2019 р.	24 червня 2020 р.
Бранденбург	5 серпня 2019 р.	24 червня 2020 р.
Мекленбург-Західна Померанія / Шлезвіг-Гольштейн	12 серпня 2019 р.	19 червня 2020 р. / 26 червня 2020 р.
Бремен / Нижня Саксонія	15 серпня 2019 р.	15 липня 2020 р.
Рейнланд-Пфальц / Гессен / Саар	12 серпня 2019 р.	3 липня 2020 р.
Саксонія / Тюрингія	19 серпня 2019 р.	17 липня 2020 р.
Саксонія-Ангальт	15 серпня 2019 р.	15 липня 2020 р.
Північний Рейн-Вестфалія	28 серпня 2019 р.	26 червня 2020 р.
Баден-Вюртемберг	11 вересня 2019 р.	29 липня 2020 р.
Баварія	10 вересня 2019 р.	24 липня 2020 р.

Норвегія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	з 19 до 23 серпня 2019 р.	з 19 до 23 серпня 2019 р.
Кінець навчального року	19 червня 2020 р.	19 червня 2020 р.

Примітка. Відповідно до параграфів 2.2 Закону про освіту (початкові та середні школи) та 2.3 (старші середні школи), муніципалітет/графство видає правила щодо шкільних днів та свят для учнів протягом навчального року. Ці правила повинні бути адаптовані до національних тестів та іспитів.

Північна Македонія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	10 червня 2020 р.	10 червня 2020 р. (див. примітку)

Примітка. Кінець навчального року для учнів IV класу в загальноосвітніх школах, III та IV класів середніх професійно-технічних навчальних закладів, учнів IV класу художніх професійно-технічних шкіл — 19 травня 2020 р.

Польща

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	26 червня 2020 р.	26 червня 2020 р.

Португалія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	3 10 до 13 вересня 2019 року	3 10 до 13 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	9 червня 2020 р. — V та VI класи; 19 червня 2020 р. — I—IV класи	4 червня 2020 р. — IX, XI та XII класи; 9 червня 2020 р. — VII, VIII та X класи

Румунія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	9 вересня 2019 р.	9 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	12 червня 2020 р.	12 червня 2020 р.

Сербія

	Для учнів початкової та молодшої середньої школи	Для учнів старшої середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 року
Кінець навчального року	Підсумковий (8-й) клас: 2 червня 2020 р.; інші класи: 16 червня 2020 р.	Підсумковий (4-й) клас у загальноосвітніх школи: 22 травня 2020 р.; Підсумковий (3-й або 4-й) клас у середніх професійних школах: 29 травня 2020 р.; інші класи: 19 червня 2020 р.

Словаччина

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	30 червня 2020 р.	30 червня 2020 р.

Словенія

	Для учнів інтегрованої початкової та молодшої середньої школи	Для учнів старшої середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	24 червня 2020 р.; випускний клас — 15 червня 2020 р.	24 червня 2020 р.; випускний клас — 22 травня 2020 р.

Туреччина

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	9 вересня 2019 р.; (для учнів I класу — 5 вересня 2019 р.)	9 вересня 2019 р.; (для учнів 1-го року навчання — 5 вересня 2019 р.)
Кінець навчального року	19 червня 2020 р.	19 червня 2020 р.

Угорщина

	Для учнів початкової та молодшої середньої школи	Для учнів старшої середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	15 червня 2020 р.	15 червня 2020 р.

Фінляндія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	3 7 до 13 серпня 2019 р.	3 7 до 27 серпня 2019 р.
Кінець навчального року	29—30 травня 2020 р.	29—30 травня 2020 р.

Франція

	Для учнів початкової школи та загальної середньої школи	
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	
Кінець навчального року	4 липня 2020 р.	

Чеська Республіка

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	30 червня 2020 р.	30 червня 2020 р.

Чорногорія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	2 вересня 2019 р.	2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	10 червня 2020 р. (20 травня 2020 р. для випускних класів)	10 червня 2020 р. (20 травня 2020 р. для випускних класів)

Швеція

	Для учнів початкової школи (<i>grundskola</i>)	Для учнів старшої середньої школи (<i>gymnasieskola</i>)
Початок навчального року	Кінець серпня 2019 р.	Кінець серпня 2019 р.
Кінець навчального року	Середина червня 2020 р.	Середина червня 2020 р.

Примітка. Відповідно до Шкільного розпорядження та Постанови про вищу середню школу, навчальний рік складається не менш як із 178 шкільних днів та 12 святкових днів — точні дати залежать від регіонального й муніципального рівня.

Швейцарія

	Для учнів початкової школи	Для учнів загальної середньої школи
Початок навчального року	Із 12 серпня до 2 вересня 2019 р.	З 12 серпня до 2 вересня 2019 р.
Кінець навчального року	З 19 червня до 17 липня 2020 р.	З 19 червня до 17 липня 2020 р.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Кремень Василь Григорович

Ляшенко Олександр Іванович

Локшина Олена Ігорівна

за участю:

Джурило Аліни Петрівни

Шпарик Оксани Михайлівни (пер. з англ. годатків)

ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ОСВІТИ КРАЇН ЄВРОПИ: ТРИВАЛІСТЬ І СТРУКТУРА

Науково-аналітична доповідь

Обкладинка – Лук'яненко Л.

Верстка – Коломієць А.

(Електронне видання)

Видавництво «Педагогічна думка»

04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а, корп. 2;

тел./факс: (044) 481-38-85

books-xl@ukr.net

4813885@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до

Державного реєстру видавців, виготовників

розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 3563 від 28.08. 2009 р.

Фото на обкладинці взято з:

<https://www.creativeeuropeuk.eu/news/new-eu-study-recommends-film-literacy-school-curriculum>